

ДАРИНА ГНАТКО

Лора

Історія одного
божевільця

Золота письменниця
України

Дарина Гнатко
Лора. Історія одного божевілья

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»

© Іргізова Ю. Г., 2021

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2021

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2021

Родина Владислава Романовича Войтовича мешкала в гарному двоповерховому будинку неподалік набережної Дніпра на вулиці Київській, й чорний металевий паркан, викуваний застиглими, неживими квітами дивакуватого візерунка, огороджував від світу білосніжний дім, стіни якого потопалися в буявім різноманітті дерев.

Войтович походив з родини заможних заводчиків, мав при місті завод з виробництва ткацького обладнання, дві ткацькі фабрики та декілька крамниць, у яких можна було придбати як найкращу

тканину в місті, так і вже пошитий одяг. Сам Владислав Романович був чоловіком досить вродливим, дужим та широким у плечах. Володар вгодованого, наче лискучого жирами, але привабливого лиця, що мало дещо видовжену форму, чутливі й трохи запишні для чоловіка вуста, котрі частково ховалися в рудавих вусах, прямий і наче виточений ніс та пронизливі сірі очі – Войтович завжди подобався жіноцтву, проте за молодості своєї до зв'язання себе шлюбом не поспішався. Він багато мандрував і мав солідну кількість коханок. Та край вільному його існуванню поклала одна вродлива жінка. Дружині поліцмейстера Бурка Тетяні Іванівні життям було даровано можливість стати жоною того, хто так завзято уникав тенет шлюбу... Жоною Войтовича, котрий кидав закоханих у нього жінок так само легко й без жалю, як і витрачав він гроші батька та спадок матері, що була спадкоємицею заможних поміщиків, – пані Варвари Зосимівни Вознесенської-Войтович. І саме зі спадку матері переважно й складалася заможність пана Войтовича. Й та заможність вкупі з безперечною чоловічою привабливістю таки досить сильно мановила до нього жінок. Жінок різних і досить не схожих між собою... Одні коханки захоплювалися Войтовичем нетривалий час, пристрасть у них, як і в нього, спалахувалася яскраво та потужно, засвічувалася, наче та блискавиця під час лютої негоди, але так само швидко й вгасалася, не полишаючи опісля навіть і сліду. Хіба що могла впалити котре серце, що потім ще довго пам'ятало пронизливий та пильний погляд сірих очей Войтовича. Інші пані та панночки мали велику необачність впустити до серця свого нікому не потрібне почуття до пана Владислава. Почуття, яке було найбільш не потрібним саме йому – чоловікові, котрий лишень насолоджувався життям, котрий крокував переможно і завжди показував, що ненавидить саму лиш думку об тім, що може статися той день, коли він пов'яже себе шлюбом, закує тими ненависними кайданами, що про них навіть чути не бажає.

Не один лиш раз, а постійно можна було почути з його вуст:

– Панове, я ніколи в житті своїм не одружуся.

Його друзі лиш багатозначно посміхалися.

– То ти зараз так говориш, Владику. А коли ж трапиться на твоєму шляху певна панночка, то вмить зчарує тебе настільки, що ти закохаєшся й озирнутися не встигнеш, тоді іншого парастаса нам заспіваєш.

Войтович хрестився ревно:

– Захисти й борони мене Боже від подібної напасті!

Проте життя все розпорядкувало на свій лад і на життєвому шляху пана Владислава таки зустрілася та, котра змогла доскочити того, що звела його прогулятися до вітваря. Й то була не панночка, як пророкували його друзі, геть ні.

Тетяна Іванівна Тимофієва-Бурко походила з родини далеких від заможності міщан. Донька дрібного службовця, вона чарівним, геть ще юним дівчам була віддана суворим батьком за похмурого, важкого й складного характеру поліцмейстера Данила Бурка, котрий мав за душею досить непоганий статок, прибуткову службу й власний будинок з прислугою на вулиці Херсонській. Та, потрапивши зі злиднів до більш-менш гідного життя, юна Тетянка не заробилася щасливою жінкою. Бундюкуватий, череватий та грубий, Данило Бурко був геть не тим мужчиною, котрий був здатен зробити щасливою свіжу, в пахошах наївності квітку, молодшу від нього більш ніж на двадцять років, котрою була його молода дружина. В першу ж ніч вона отримала болісного й образливого поличника за свій страх перед тим, що мало статися, за ті сльози, що заструїлися молодим дівочим лицем, коли Бурко роздягнувся й дівчина з жахом побачила у світлі лампи його велике волохате тіло – жирне, огидливе й... небажане. Але ж бажання молодої дружини ніхто не питався, й після поличника те тіло для неї бридке задушливою важкістю вдавило її в м'яку перину ліжка, спричиняючи біль...

За рік у родині народився син Петрусь.

Посеред сусідів та знайомих Бурків довго блукалися перемовини об тім, що молода пані Бурко є вкрай нещасливою в шлюбі й навіть народження сина не додало особливої радості до її таких гарних

темно-синіх очей, які – коли було поглянути здалеку – за кольором видавалися темними, майже чорними на її блідому й сумному личку. Пані Тетяну зрідка бачили всміхненою. Й нехай гарно й досить заможньо одягнена, вона все ж з'являлася на вулицях міста примарною тінню – й капелюшок та парасолька, що були мов покликані ховати від стороннього погляду сум на молодому обличчі, геть не були спроможними впоратися з тим. Квітуча й неймовірно гарна раніш, пані Бурко прив'ядала невблаганно за роки свого подружнього життя з поліцмейстером, і, хоча продовжувала полишатися напрочуд вродливою, все ж якась частина її вроди зниклася й пригаслася. Через рік після народження Петруся вона народила ще одного сина, щоправда, вже мертвого, й тільки через два роки заробилася важкою знову, обродившись цього разу донькою Єлизаветою. Але, на жаль, і цій дитині Бурків не судилося було жити на світі й дівчинка померла у віці двох рочків від запалення легенів.

Сину Тетяни Петрику виповнилося майже десять років, коли доля пані Бурко перетнулася з долею Владислава Войтовича.

То трапилося на прийманні в голови міста.

У переддень того приймання між подружжям Бурків виниклася сварка... Данило Семенович помітив увагу до своєї дружини з боку одного зі своїх співслуживців і почав звинувачувати у тім чомусь саме Тетяну, хоча жінка ніколи не звертала уваги на інших чоловіків, а тим більш ніколи їх не зваблювала. Не кохаючи свого чоловіка, вона все ж була полишена пустого кокетування й ніколи не допускала нехай і легкого, але все ж таки флірту з мужчинами, хоча й мала безліч нагод прикрасити негарну, з рідким напівсивим волоссячком голову Бурка ріжками невірності. Вродлива, усе ж таки надзвичайно вродлива, незважаючи на вічний сум у очах через нещасливе заміжжя, вона викликала цікавість та захоплення. Погляди чоловічі, мов причаровані, завжди линулися до стрункої її постаті, де б вона не з'явилася – на вулиці, просто прогулюючись неквапливим кроком, чи ж на світському прийманні, де оберталося

досить шановане панство міста Кременчука. Траплялося, що до неї залицялися, й залицялися досить нахабливо, й Бурко щось помічав своїми водянисто-блакитними очима, а щось проґавлював – та завжди саме Тетяна полишалася провинною у тім, що на неї так відверто зверталася чоловіча увага.

До нудоти наслухавшись звинувачень від чоловіка, вона в той вечір відмовилася йти з ним на приймання до голови.

Бурко недобре зіщулився.

– Ти підеш туди, навіть коли я для цього буду змушений потягнути тебе за коси! Ти мене зрозуміла?

Але Тетяна затято продовжувала відмовлятися.

– Я не піду туди!

– Підеш!

– Ні!

Другого дня він силоміць змусив її одягнути святкову сукню з оксамиту брунатного кольору й повіз із собою на приймання.

Доленосне, як з'ясувалося, приймання.

Саме там вона зустріла Владислава Войтовича.

Неможливо було сказати напевне, що красень Войтович, котрому на день тої зустрічі виповнилося тридцять чотири роки, відразу ж і до напівпритомності вразив пані Бурко, але... Коли їх познайомив голова – й як виявилось згодом, саме за наполяганням пана Владислава, Тетяна тільки ввічливо посміхнулася у відповідь на привітання привабливого пана, та все ж серця її, що так довго перебувало скутим крижаними брилами байдужості до всього чоловічого роду-племені, торкнулося щось незнайоме... й тонка біла ручка, що була простягнута Войтовичу для поцілунку, лише слабко, ледь помітно здригнулася, коли вуста його торкнулися ніжних пальчиків цілунком... Того не помітив ніхто, геть ніхто, окрім самого Войтовича, котрий уважно й навіть пронизливо на неї поглянув, але нічого не сказав.

Він запросив її на танок, але вона відмовилася.

Його чутливих вуст торкнулася повільна усмішка.

– Я не прийму від вас відмови.

Тетяна дещо спохмурніла.

– Вибачте, але...

Не договорила... тільки скрикнула вдивовано та вражено, коли його сильні й гарячі руки охопили її владно та наполегливо й потягнували в коло танцюючих... Несподівано закружлялася голова, і вона ледь вбачала перед собою його вродливе й упевнене лице, і весь світ наче крутився довкола неї від відчуття раптової слабкості. Ніколи руки чоловіка, що торкалися її тіла, не викликали такого хвилювання. Руки Данила, котрий похапцем і грубо зминав її ніжне струнке тіло, викликали лиш огиду й потайну ненависть, а руки інших чоловіків, котрі хоча й зрідка, та все ж доторкалися до неї, нічого, окрім байдужості, не добували своїми дотиками.

Але теплі руки Войтовича...

Тетяна сама не розуміла того, чому вони її так хвилюють.

Вона відчула, що боїться цього великого чоловіка...

...Й самої себе боїться.

Бурко, помітивши той танець їхній і недоречну увагу заможного заводчика до дружини, влаштував чергову сварку. Він навіть почав ображати дружину, виказував у вічі, ким вважає її, але Тетяна поводитися на продиво спокійно й навіть холоднокровно та повторювала чоловікові, що ніколи більш і словом не перекинеться з тим багатієм, що так несподівано постався перед нею на прийманні голови. Й вона правду проказувала, бо дійсно вирішила для себе уникати пана Войтовича надалі, тому що... тому що боялася. Несподівано й гостро перестрашилася того хвилювання, яке викликав у ній незнайомий сіроокий пан, забоялася того почуття незрозумілого й незнайомого, що не ввійшло, а лиш постукалося до серця в ті хвилини, коли танцювала вона з паном Войтовичем і його теплі руки доторкалися до неї... Вона боялася... й сама не розуміла, чому відчуває цей страх.

Данило, схоже, щось помітивши в її очах, повірив і заспокоївся.

Чого неможливо було сказати про Владислава Войтовича.

Той пан раптом наче збожеволів.

І все місто зашепотілося про його впадання за заміжньою панею Тетяною Іванівною Бурко. Він уперто шукав зустрічей із нею; він нахабнів і надсилав на адресу Бурків розкішні троянди, до котрих додавалися карточки, підписані дрібним чоловічим прописом, у яких вродою Тетяни Іванівни захоплювалися, а її саму обожнювали, й все тому подібне. Бурко прочитував ті недоречні послання, червонів лицем і влаштовував дружині такі істеричні сварки, що та мов гріха найстрашнішого й найлютішого уникала того Войтовича, котрого її холодність не охолоджувала, а радше, діяла навпаки.

Закінчилося все то досить несподівано... Тетяна Іванівна таки покинула Бурка, погодившись заробитися дружиною Войтовича. Допитливі й цікавущі язики потім ще довго не могли вгамуватися, обговорюючи й обсмоктуючи ту новину неймовірну – заповзятий самітник Войтович таки наважився на шлюб і дружиною собі бере не котрусь там яскраву світську красуню, яких у нього вистачало як у самому місті, так і за його межами, а звичайну й скромну дружину поліцмейстера Бурка, котра хоча й мала безперечну вроду, та все ж... І довго ще дивувалося поважне кременчуцьке товариство панське тому шлюбу упередженого самітника з жінкою, котра була йому геть нерівнею й витримала розлучення з таким грубим мужицьким поліцмейстером Бурком. У когось цей шлюб викликав засудження, в інших – розуміння, але всі однаково сходилися на думці, що, заробившись дружиною такого чоловіка, як Войтович, Тетяна Іванівна більше отримала, ніж утратила, – Войтович в усім випереджав підстаркуватого Бурка, маючи вроду, молодий вік, положення та статки.

Спливаючи, час виказав, що зарано-таки заздрили Тетяні Іванівні в тім, що змогла вона побратися з Владиславом Войтовичем. Так, спочатку шлюб їхній був досить щасливим. Владислав Романович як повновладну господиню привів Тетяну до свого великого будинку, окружляв дружину увагою та ласкою, виконуючи щонайменшу її примху, даруючи коштовності та хутра й одягаючи так, що жіночі

погляди тільки ревно спалахували заздощами, коли помічали на пані Войтович нову коштовність чи нове зодягання. Можливо було з упевненістю сказати, що в шлюбі з Войтовичем Тетяна засялася, мов справжня коштовність.

Майже за два роки обродилася донькою.

Немовля нарекли Ларисою Владиславівною Войтович.

Але Войтович інакше, як Лорою, доньку ніколи не кликав.

Дивно, але народження доньки, котре, як видавалося, мало би тільки зміцнити цей досить щасливий шлюб, навпаки ж, внесло перше охолодження між молодим подружжям Войтовичів. Такий бурхливий у почуттях своїх, Войтович почав прохолонятися до Тетяни ще в останніх місяцях її вагітності. Вагітність ця давалася Тетяні досить важко, й почувалася вона дуже погано, мала мінливий, дивно примхливий для неї самої ж настрій, який міг змінюватися по декілька разів на день. І Войтович, на початку того її стану ще такий уважний та турботливий, уже під кінець почав повільно, ледь так помітно, але все ж таки змінюватися. У його словах й очах усе частіше прослизало розчарування, котресь незрозуміле невдоволення, й він усе більш віддалявся від дружини й виїздив кудись вечорами, повертаючись назад уже в ті години, коли будинок потопався у глибокім сні.

Перед пологами Тетяна відчула в нім дух чужого парфуму.

Парфуму іншої жінки.

Вона за звичкою своєю змовчала, геть нічого йому не проказала й потайки страждала від болю в серці, потайки переживала тортури ревнощів кохаючої жінки. Навіть не могла собі уявити того, що біль від зради чоловіка може бути настільки сильним... Розгубленою й нещасною почувалася від змін у чоловікові й, звикла до ніжného та турботливого Владика, ніяк не могла призвичаїтися до його нового ставлення до неї, ображалася й злувала на нього. Болісно страждала, коли йшов він геть – ішов туди, де його невидимим укривалом огорнуть пахощі чужого парфуму, туди, де він іншій буде дарувати світло своєї усмішки та погляду, де інша відчує тепло його великих

сильних рук і закуштує солоду його поцілунку. Подумки Тетяна лаяла його злісно та відчайсно, кидала в лице його уявне різкі та образливі слова, відчуючи гостре й незнайоме вдоволення від того, як він здригається від її слів так само, як міг би здригатися від поличника. Й ледь не до самого ранку пролежувала без сну, потішуючи свої вражені жіночі гордощі подібними думками, а коли Владик вранці заходив до неї... Тоді вона мовчала, ображено й прохолодно, тільки дивилася на нього великими своїми й гарними синіми очима, відчувала дух чужої жінки, що надходив від його великого дужого тіла, й... мовчала. Надихавшись тих пахощів чужої жінки вперше, вона важко, у виснажливих стражданнях народжувала йому дитину. Й та ніч, коли мала з'явитися на світ Лора, видалася її матері останньою ніччю в її житті. Біль, що патрав її тіло з виснажливою безжальністю, був настільки сильним та пронизуючим, що завжди стримана в усьому Тетяна не витримувала й крик її оглушливо лунався будинком, наполоханою, перестрашеною птахою мов носився кімнатами й дратував її чоловіка.

На світанку нарешті народилася Лора.

Донька Войтовича з туманливо-сірими оченятами й рудавим, як і в батька, волоссячком.

Войтович полюбив доньку з першої ж хвилини, коли на світанку нового дня, після важких народин дружини, він узяв на руки те крихітне, невинне створіння. Він полюбив доньку несподівано сильним для себе та тріпотливим почуттям, і уста його, склавшись у ніжну усмішку, прошепотіли пестливо:

– Моя найкоханіша...

Тетяна, втомлена болем і безсонням, почувши те слово, тільки очі прикрила втомлено, ховаючи сльози. Дівчинка з туманливо-сірими оченятами та рудавим волоссячком, тільки-но народившись, спромоглася відібрати в матері відразу дві речі – вроду й любов батька. Краса Тетяни після народження відразу пригаслася, почала в'янути та марніти, мов то була пишною квіткою, яку полишили без вологи та світла. Уся врода Тетяни, видавалося, перелилася з неї, мов

з переповненої чаші, у її надзвичайно чарівну доньку, котра вродилася схожою на матір кожною рисою свого маленького личка, й навіть колір очей забрала собі материнський, хоча після року очі її зробилися кольором більш темними за материнські й набули темно-синього відтінку, а ось колір волосся вона успадкувала від батька й на все життя полишилася рудавою. А все ж інше – то Тетянине, взате від матері, але ще більш досконале й наділене ще більшою чарівністю.

А ще від народження Лора отримала палку любов батька.

Тетяна почувала незрозумілі й суперечливі почуття в ті хвилини, коли дивилася на чоловіка, котрий схилявся над колискою з Лорочкою і його великі сильні руки доторкалися до доньки ніжно й неймовірно обережно, а потім він схилявся ще нижче й цілував крихітні ноженята.

Й шепіт його потайним болем пронизував серце Тетяни.

– Моя найкоханіша...

Й уява Тетяни з насмішливою, пронизливою реалістичністю малювала уявини того, що й тій іншій, пахощами парфумів котрої він тепер пахнувсь майже постійно, він також шепотів ніжно й голосом, що нагадував м'який оксамит:

– Моя найкоханіша...

Й вона страждала – тихо, мовчки й потаємно страждала, з гіркою впевненістю передчуваючи, що таки називав він найкоханішою своєю й ту, котрої Тетяна не знала. Так кликав він і її саму ще тоді, коли була вона заміжною за Бурком і коли впадався він за нею так наполегливо й з таким почуттям у сірих очах, що вона не втрималася – хоча й остерігалася, а все ж таки закохалася, допустила до серця свого те почуття, котрого ніколи ще не відчувала й котрого боялася – боялася ледь відчутно, мов то передчувала вже, що таки ж настанеться день, коли почуття Владислава зникнуть і минуться, як зникає й минається ніч із першими проблесками нового дня на світанку. Не хотіла ж віритися тому передчуттю, гоновила його зі свого серця, запевняла себе в тім, що воно є оманливим

і недобрим... і все ж з острахом очікувала того, що колись-таки те передчуття справдиться.

Й дочекалася.

Дочекалася вже так скоро, не встигнувши до пуття й насолодитися п'яним щастям коханої жінки... дочекалася, чекаючи й не очікуючи одночасно. Й гірким і отруйним відлунням зринали в пам'яті слова колишнього чоловіка, котрі він кинув їй у лице, коли вона вже твердо та впевнено заявила, що йде від нього до Войтовича.

– Наївна віслиця! Ти набриднеш йому вже скоро! Цей розбещений та випещений гультьй зрадить тебе відразу після весілля!

Тоді Тетяна відсахнулася від Данила.

– Неправда!

– Правда! Мені відомі такі чоловіки – пестунчики долі та життя, примхливі красунчики. Він звик до розкішних і породистих жінок, вогняних і пристрасних...

Тетяна затремтіла усім тілом.

– Ні, я не вірю тобі! Владик кохає мене!

Бурко розсміявся їй у лице.

– А чи ж надовго? – запитався він насмішкувато, з особливим вдоволенням вбачаючи страх у її великих синіх очах, і продовжив з котроюсь темною впевненістю: – Ти ще згадаєш мене, Тетяно. Згадаєш і мене, й слова мої, як прийде той день, коли Войтович тебе розлюбить і ти заробишся йому непотрібною. Й можеш бути певною в тім, що день той є недалеким!

– Ні!

Слова колишнього чоловіка мов те похмуре й недобре відлуння полишалися у свідомості Тетяни ледь не весь час.

Слова, котрі видавалися прокляттям покинутого й ображеного чоловіка, що зловісно прозвучали на прощання.

Слова, правдивості котрих вона сподівалася не дочекатися.

Але дочекалася.

Й усе трапилося саме так, як і передрік Данило.

Вчиняючи, можливо, дещо малодушливо й неправильно, Тетяна все ж продовжувала змовчувати, вбачаючи зраду чоловіка. Вона не влаштовувала емоційних сварок, не істерила й не плакалася перед Владиславом, вимагаючи його повернення в родину й до того життя, до котрого він призвичаїв її після весілля. Вона ховала від нього сльози в темряві та тиші своїх тепер уже одиноких покоїв, маторну самотність котрих та незатишність гоновила Лора своєю присутністю та неголосним вуркотінням немовляти або ж часом плачем. Тетяна не боролася за своє щастя, не боролася за свого чоловіка, можливо, тому, що була занадто вже ображена його зрадою та занадто погордлива, незважаючи на скромне походження, аби принижуватися перед тим, кому віддала своє серце й хто лиш стоптав її почуття.

Лорі виповнився рік, коли запах парфуму від Владислава зробився іншим.

Тетяна зрозуміла, що в чоловіка з'явилася нова коханка.

Нова чергова коханка.

Вони прожили в шлюбі більше двадцяти років, незважаючи на численні зради пана Войтовича, незважаючи на те, що пахощі від нього змінювалися та різнилися між собою досить часто. Зраджена й ображена Тетяна могла покинути його, могла піти геть, забравши з собою дітей – свого Петруся та його улюблену Лорочку, й знала, що не став би він її втримувати, – але полишилася поряд нього. Чомусь полишилася. Запевняла себе, що то заради Лорочки, не бажає насмішок та осуду людей, не бажає другого у своїм житті розлучення, але знала в глибині свого втомленого серця, що всі ті запевнення були не до кінця щирими. Вона полишалася поряд Владислава тому, що боялася.

Боялася втратити його зовсім.

Боялася втратити й те сумнівне щастя, котрим було для неї відлуння колишнього щастя, коли їй кидалося хоч зрідка смаколиків, як у минулому. Життя боялася втратити те, у якому наступалися такі днини, коли Владик охолоджувався до чергової своєї коханки й мов

згадував запізно й провинно враз про ту жінку, врода котрої вразила його колись настільки, що не міг він уже заспокоїтися, поки не заробив її своєю – навіть ціною такого небажаного для нього шлюбу. Й у днини ті ніби саме життя стукалося до сірого й безрадінного існування пані Тетяни Войтович, поверталось те майже забуте нею щастя, котре відчувала вона на самім початку свого подружнього життя з Владиком. Він знову робився уважним та ніжним, дарував їй приємні дрібнички та коштовності... Але вона все ж знала, що той дорогоцінний час буде тривати недовго, швидкоплинний і такий необхідний для неї – він промайне так хутко, коли на око Владиславу втрапить чергова панійка, котра викличе в нім захоплення та пристрасть. І знову він буде відсутнім удома ледь не до самого світанку, й знову будуть чути від нього пахощі чужого парфуму.

Тетяна продовжувала все це терпіти.

Знала, що містом ширяться чутки про їхню родину, знала, що зради Владислава вже давно є відомими світу, й здогадувалася, що з неї тихенько сміються – позаочі й за спиною, не виказуючи їй власних думок.

Траплялися, щоправда, такі в неї миттєвості, особливо після початку нового роману чоловіка, коли вона починала відчувати щось дивне й незрозуміле.

Вона починала ненавидіти Владислава.

Відчувала ненависть до того, кого так кохала.

То траплялося нехай і рідко, а все ж... Ще звечора могло серце щемітися від почуття до нього, завмиратися та затискатися так, як у ті перші дні, коли зрозуміла, що таки кохає вона – заміжня за іншим і мати його сина, – кохає чужого чоловіка. А прокинеться наступного ранку, вчує від нього дух іншої жінки – й щось таке темне й похмуре закупорсається в серці, потайною звіриною заворушиться в самих його глибинах. Тоді робилося їй неприємно навіть поглянути на нього й сам вигляд його вдоволеного, навіть декотрою мірою

щасливого лиця робився для неї ледь не огидливим і з жахом розуміла, що вона... вона ненавидить Владислава.

Ненавидить за постійні зради.

За це вдоволення та щастя на його лиці.

Але все минається... Миналася й та незрозуміла ненависть до чоловіка у серці Тетяни, як і його захоплення черговою коханкою.

А потім у його житті з'явилася удовиця Матвієва.

Тетяна спершу відчула пахощі нового парфуму, котрий був геть відмінним від тих – попередніх, котрі завжди пахлися нехай і різними, а все ж солодкуватими квітами. Ці ж парфуми були дещо зарізкими для жінки й одразу викликали в Тетяни стійку й бурхливу ненависть, мов відчула вона відразу ту небезпеку, що становила собою володарка терпких пахощів. Владислав почав тепер зникати з дому не лише на одну ніч, а вже на декілька днів, і Тетяна на все життя запам'ятала той день, коли вперше побачила ту, котра крадовила в неї чоловіка. Крадовила так нахабливо та зухвало, як не робила цього жодна його коханка.

У той день вони з Лорою поверталися з прогулянки, коли біля скверу трапився їм на око відкритий екіпаж Владислава. Войтович був відсутнім удома вже три дні, й Тетяна, перш ніж побачила його супутницю, відчула, як напружується вся внутрішньо... А потім і її побачила... Розкішну та квітучу жінку з темним, наче вороняче крило, волоссям, що не було приховане капелюшком, а зухвало, виключно та дуже гарно спадалося на її пишні плечі хвилястими зміями, пасмами чорними та лискучими. Дещо вилицювате лице було гарним, безперечно дуже гарним. І Тетяна, передчасно змарніла й наче постаріла, відчула себе ледь не потворою, коли на ній зупинився погляд темних очей супутниці Владислава. Як поглянула, як позиркнула та на Тетяну недобре й одночасно переможливо... так, що Тетяну наче вогнем впекло тим поглядом. І в ту ж мить, без зайвих слів та пояснень, розуміла вона так ясно, як гожа днина, що ось же настав той час, та хвилина страшна, коли втратить вона Владислава. Більше двадцяти років жодна з його

коханок не могла доскочити того, аби зруйнувати їхню родину, але ця вгодована пава... Тетяна й сама не відала того, звідки саме з'явилася в неї ця впевненість – але вона була й пазурами хижого птаха вп'ялася в її серце, враз спричинила такий біль, що Тетяна навіть похитнулася, відчувши, як паморочиться в голові й темніє світ у очах.

Була б, певне, впалася, коли б тепла рука не підтримала її.

– Мамочко, що з вами? Вам зле...

Тетяна тільки головою хитнула.

– Ні, люба, все гаразд. Просто...

Теплі пальці Лори ледь не до болю вхопилися за холодну руку Тетяни.

– Ніколи не пробачу татові цю жінку!

Тетяна, на якусь мить забувши про супутницю Владислава, з декотрим острахом поглянула на доньку.

– Люба, він твій батько...

Вродливе лице Лори болісно поморщилося.

– Ходімо, мамо. Мені огидливо навіть дивитися на них.

Продовжуючи міцно тримати матір за руку, Лора рішуче попрямувала в бік будинку, й серце Тетяни наостанок впекла гордовита й переможлива усмішка, що розквітлася на повновидих і яскравих вустах тої, котра була тепер коханкою Владислава.

Коханка та була жінкою небезпечною й нахабливою. Тетяна не була ніколи особисто знайомою з панею на ім'я Марина Яківна Наливайко-Матвієва – зустрічала лиш то на вулицях міста, то на прийманнях. Приголомшливо вродлива, вона у двадцять років своїх, геть не соромлячись, заробилася коханкою вже досить літнього генерала Матвієва, зруйнувала його сорокарічний шлюб з тихою й смиренною жінкою шляхетного походження й одружилася на собі. Десь рік тому вона втратила свого чоловіка-генерала, котрий помер від серцевого нападу, мала нетривалий зв'язок із заїзжим німецьким бароном і ось зараз вп'явалася своїми білими, хижими пальчиками у Владислава Войтовича. Тетяна не відала про намірення чоловіка –

вона ж за звичкою все мовчала, а той поводився як зазвичай – мов нічого не трапилося, мов не прогулювався він містом у своїм відкритім екіпажі з розкішною коханкою.

За декілька днів Тетяна зіштовхнулася з Матвієвою.

Зіштовхнулася випадково й закам'янілася вся, захолонувши, мов від негоди лютої, коли неподалік будинку побачила перед собою вродливу ту жінку. Сині очі з боєм дивилися на вгодоване молоде лице, а серце затискалося від недоброго передчуття. Їй занилося тоскно, коли чарівна крадійка Владислава раптом посміхнулася – посміхнулася переможливо й наче глузливо, палахнувши темними своїми, майже чорними очима.

– Добридень, пані Войтович.

Тетяна не відповілася – ні на ту посмішку й ні на те привітання, а продовжувала лиш мовчки дивитися на ту, котра мала нахабство говорити з нею.

Матвієва голосно гмикнула.

– Яка ж ви невихована, пані Войтович.

Тетяна здригнулася.

– Не вам – жінці, котра крадовить чужих чоловіків, щось говорити про вихованість...

Удовиця розреготалася.

– А ви вже й не така свята невинність, котрою прикидаєтеся... Та це не допоможе вам утримати біля себе Владика. Він уже належить мені, а вам – блідій і потусклій сірій миші не втримати його...

Тетяна пополотніла.

– Та як вам не соромно таке говорити?

Матвієва якось незрозуміло позирнула на неї, знову розсміявшись, і пані Войтович більш не стала затримуватися поряд тої нахабливої злодійки. Вона швидко пішла геть, ледь була не побігла, відчуваючи, як спину пропікає погляд чорних очей. Ішла й знала тепер, що життя її переміниться й вже не буде такою звичною зміна одного дня на інший, коли мала вона хоча б слабку певність у тім, що Владислав не піде з родини, а повернеться назад до неї,

коли набридне йому чергова коханка. А вони ж набридалися, справді йому набридалися, і він повертався в родину... Він завжди повертався в родину.

Але зараз... зараз...

Чи повернеться він з лабетів цієї хижачки?

Передчуття того, що Владислав цього разу зраджує не просто так, прямує по шляху розлучення, не полишало Тетяну наступні декілька днів...

І настав той страшний день...

День, коли Владислав сказав, що їм потрібно розлучитися.

То був наче кінець життю Тетяни.

Чоловік повернувся ранком, коли вона тільки прокинулася, відчуваючи себе надзвичайно втомленою й розбитою як серцем змученим, так і тілом схудлим. Цю ніч, як і більшість попередніх, вона майже не могла поснути. Ніч була безсонливою й напоєною тривожливими думками та гіркотою покинутої, непотрібної й некоханої жінки. Неприбрана, у сорочці, вона довго сиділа перед дзеркалом і застиглим поглядом вивчала власне відображення. Їй майже ненавиділа цю безвільну, слабку нещасницю, котра є неспроможною боротися за свою родину, за свого чоловіка... Їй це змарніле й наче згасле лице, що відображалось у люстрі, – його вона також ненавиділа, ненавиділа за те, що втратило воно зарано так пишну красу свою й більш не зчаровувало Владислава.

Владислав увійшов, навіть не постукавшись.

Тетяна пожадібно й одночасно з ледь відчутною десь глибоко в серці огидою вивчала його відображення в дзеркалі. Бачила, як підійшов він до неї ближче, зупинився за спиною й поглянув на її незібране золотаве волосся, що м'яко опускалося на плечі... Їй на якусь мить – жадану їй до щему пронизливу – їй видалося, що нахилиться він зараз до неї, припадеться вустами до лискучого волосся, котре чи не єдине було, що ще полишалось в ній таким гарним... І прошепоче в те волосся, що скучився за нею й що набридла йому та хижачка з її чорними, пронизливими очима та

пишним, соковитим молодим тілом. Наче напівбожевілля котресь примушувало Тетяну повіритися в те, що саме такі слова вона й почує... й тим боліснішим видалося те, що пролунало в поранковій тиші її затишних покоїв:

– Нам потрібно розлучитися, Тетяно.

Вона повільно, нерозуміюче глипнула, розгублено поглянула на спокійного, такого вдоволеного Владислава... Ось та хвилина страшна, котрої вона страшилася й від котрої дрижала стільки часу.

Владислав кидає її заради іншої!

Він весь пахнеться нею – звабливою, чорноокою й пристрасною. Він прийшов до покоїв дружини з її владних, хвацьких обіймів, і йому нетерплячка знову повернутися до тих обіймів, вирватися до них від дружини, з якою прожив більше двадцяти років і котру колись так настійливо зваблював, зруйнувавши її перший шлюб із наполегливістю примхливої дитини, котра прагнула будь-що отримати у власність іграшку, яку вона жадала і якою воліла в той час оволодіти. Йому було потрібно піти від дружини, котра народила йому таку чудову доньку... А тепер дружина ця заробилася для нього геть не потрібною, такою, котру можна буде відкинути, мов той непотріб, мов ганчірку, об яку все життя витирався весь бруд...

Тетяна відчула, як сльози образи та злості впікають очі.

Й тоді щось трапилося з нею. Трапилося щось таке, чому не могла вона віднайти пояснення, – наче тонка, невидима для стороннього ока ниточка, напнута всередині, була обірвалася й кудись поділася вся та стриманість, яку мала вона всі ці роки, – й Тетяна, не пізнаючи самої себе, різко звелася на рівні ноги, обернула до Владислава лице, котре запалалося мов яскравим вогнищем, і витисла зі своїх вуст єдине зле й рішуче слово:

– Ні!

У сірих очах Владислава з'явився дещо розгублений вираз.

– Тетяно...

Чи не вперше за весь час шлюбу Тетяна дивилася на нього погордливо, так, як ще ніколи не дивилася, й відчувала... насолоду

від тої несподіваної самовпевненості.

– Я не дам вам розлучення!

Владислав нахмурився.

– Тетяно...

– Що у вас тут трапилося? Ваші галаси чутно ледь не на весь дім!

Войтович здригнувся й обернувся до дверей, на порозі яких у гнівливій непорушності стояла Лора. Тетяна теж поглянула на доньку, й хоча зараз для того була геть непідходяща хвилина, все ж замилювалася цим рідним створінням. Хай там що, а вона ж таки подарувала Владиславу неймовірну дитину. Життя Лори зароджувалося ще тоді, коли вони з Владиславом так кохали одне одного, коли він ще не охолонувся до дружини, котру відібрав у поліцеймейстера Бурка, й Лорочку сміливо можна було назвати дитям кохання. Вона взяла щось від обох батьків і перевершила вроду самої Тетяни, до двадцяти своїх років перетворившись на неймовірну красуню з темно-синіми очима, рудавим волоссям, блідою шкірою личка, кожна риса якого вражала своєю довершеністю й мановила вражаючою красою... Й Владислав любив, неймовірно сильно любив свою єдину доньку – недарма ж він ще від її народження цілував їй ніжки й шепотів так пронизливо-ніжно:

– Моя найкоханіша...

Тетяна раптом дотямила, що єдиною людиною, котра й могла втримати Владислава в родині, – була вона...

Лора!

Й з боєм благально поглянула на доньку.

– Твій батько нас кидає, Лорочко.

Лора сіпнулася всім своїм струнким тілом, погляд її неперевершених синіх очей полинувся до Войтовича.

– Татку...

Владислав важко зітхнув.

– Люба, я маю це зробити...

Темно-сині очі Лори палахнулися вогнем.

– Це заради неї, так? Заради безсоромної Матвієвої ви кидаєте маму, кидаєте нас заради тієї жінки...

– Люба, я кохаю Марину...

– Я зненавиджу вас, коли ви підете від мами до тієї жінки!

Мить – і Лора – в одній лиш білій нічній сорочці, поцяткованій мереживним шиттям, з довгим волоссям кольору полум'я, що спадалося їй на плечі та спину, – обернулася й кинулася геть із материнської опочивальні, й тільки відлуння її останніх слів повислося в повітрі.

Владислав рвонувся слідкома за донькою.

– Лорочко!

Тетяна полишилася у своїй кімнаті одна. З хвилину чи, може, й того більш вона стояла непорушно, виструнчавшись у незрозумілій напрузі, а потім враз обм'яклася, в одну мить мов облишила її та непорозуміла сила, котра примусила постатися супроти Владислава й так зухвало кинути йому в лице те, що вона не дасть йому розлучення. Тетяна втомлено зітхнула, опустила на стільчик біля великого дзеркала й обхопила свою неприбрану голову обома руками.

Вона знала, що ніякі її зухвалі слова не допоможуть.

Владислав усе одно доскочить свого й розлучиться з нею.

Одна надія тепер лиш на Лорочку.

Й Лора врятувала їхню родину.

Тетяна не відала того, як саме донька спромоглася вмовити Владислава, можливо, перестрашився того, що донька й справді його зненавидить, коли він покине матір заради тої Матвієвої. Тетяна, котра так і полишилася сидіти перед дзеркалом, навіть не повірилася до кінця в почуте, коли Владислав повернувся через годину й промовив досить безбарвним голосом:

– Можете заспокоїтися. Розлучатися ми не будемо.

Тетяна звела на нього недовірливий погляд.

– Ви...

– Я передумав. І зробив це виключно заради Лорочки.

Тетяна, зіщулившись, поглянула на нього.

– Але Матвієва все одно полишиться вашою коханкою?

Владислав холодно посміхнувся.

– Безумовно.

Нічого більш не проказавши, Войтович вийшов геть, залишивши Тетяну все так само непорушливо сидіти перед дзеркалом і розпачливо вдивлятися у власне відображення, мов зацепеніла. Владислав відмовився від розлучення, але вона ніякого полегшення чи то вдоволення не відчувала... Від розлучення він відмовився, але не відмовився від тої жінки, котра штовхала його до розлучення. Не відмовився від тої, котра мала над ним таку владу.

Тетяна розуміла, що все ж утратила чоловіка.

Коли було поглянути чужим оком, то життя в будинку за чорною, кованого заліза огорожею, в якому мешкала родина Войтовичів, зовсім не перемінилося. Але то коли поглянути стороннім оком. Насправді життя родини перемінилося. Владислав спочатку все більше пропадав у Матвієвої, зовсім не соромлячись, виїздив з нею в місто, ходив на приймання та в театр. Потім же, наче посварившись зі своєю розкішною коханкою, почав усе більше часу пропадатися вдома. Тетяна видавалася тінню, що розгублено й сновидливо блукається будинком, але переважно сиділа у своїх покоях, зачинившись від цілого світу, й чомусь остерігалася виходити за межі садка, мовби там – за ворітьми – тільки й чекали ті лінькуваті пліткарі, аби ж поцілити в неї отруйними стрілами пліток. І в стражданнях тих власних не помічала вона, що після розмови тої у її покоях, коли Владислав почав вимагати розлучення, перемінилася донька. Улюблениця батька, завжди весела та легка, Лора спромоглася вмовити батька полишитися в родині, але мов уже саме те намірення зруйнувати родину не кращим чином вплинуло на його єдину доньку. Веселий та легкий її норов поступався місцем замисленому й похмурому стану, а в темно-синіх, неймовірно гарних очах усе частіш можна було упіймати страх. І чим більш часу

миналося опісля тої сварки між батьками, тим більш похмурою й незрозумілою видавалася Лорочка Войтович.

А Тетяна нічого того не бачила й не помічала – вона наживо горілася у вогні власних страждань, навіть не допускаючи думки об тім, що донька теж може страждати в цей час із невідомого приводу. Зрештою Тетяна, годинами просиджуючи нерухомо у власних покоях, домислилася до того, що має хоч якось боротися за своє щастя.

Сонце рожевою кулею закотилося за Дніпро, за плавні та острови, й Тетяна знала, що Владислав перебував удома – чи то ж посварившись з дорогоцінною своєю Матвієвою, чи з якої іншої дивини, але він останнім часом усе вдома полишався й нікуди не виїздив... Тетяна повільно звелася на ноги й поглянула на себе в люстро... Струнка й граційна, вона бачила те, що тіло її ще не втратило жіночої привабливості, а коли розсипала за спиною густе волосся золотою завісою, відчула себе досить звабною... Руки дрібно задрижали, коли кинулася вона до шафи й вийняла гарну шовкову, оздоблену тонким мереживом нічну сорочку, котра досить відверто оголювала тіло. Й руки її продовжували дрібно дрижати, коли непевно й боязко штовхнула вона важкі дерев'яні двері до опочивальні чоловіка...

Владислав щось читав, влаштувавшись на ліжку.

Тетяна вся напружилася, й видавалося навіть, що й про необхідність просто дихати забула в ту мить, коли він звів погляд сірих своїх очей і поглянув на неї... Поглянув вдивовано й трішки непорозуміло, але все ж не сказав, аби йшла вона геть, і то додало Тетяні такої необхідної їй сміливості... Вона на ногах, що погано слухалися й відмовлялися підкорятися їй, наблизилася до ліжка. Бачила, як погляд Владислава сковзнувся по її стрункому тілу в тій розкішній шовковій сорочці, й відчула себе більш упевнено... Підійшла так близько до чоловіка, й хоча руки тремтіли так, що він мав то помітити, торкнулася пальцями прохолодної, сковзкої тканини. Слова куцого не могла з себе вичавити, й Владислав теж

мовчав, і мовчанка та між ними видавалася Тетяні чомусь особливою, такою, котра мов знову поєднувала їх міцними тенетами. Не дозволяючи собі ні перестрашитися, ні передумати, рішуче потягнула ту тканину сорочки й відкинула її геть... Не відриваючи погляду від очей Владислава, оп'яніла зацікавленістю в очах, простягнула руку й забрала в нього ту книгу, яку він читав... у свідомості сполоханим птахом билася відчайна думка об тім, що коли відштовхне він її зараз, то вона не витримає того – помре або збожеволіє від болю...

Затремтівши усім тілом, сковзнула в його руки...

Владислав напружився, але нічого не зробив...

Тетяна заплющила очі й прошепотіла ніжно:

– Владику...

Й ледь не розплакалася, відчувши, як його руки обійняли її тіло.

Але все виявилося марним... Та ніч, хоча й видалася Тетяні палкою та пристрасною, ніяк не вплинулася на байдужливе ставлення Владислава до неї. Він просто взяв те, що йому так наполегливо подарували, можливо, що навіть пригадав своє давнє й минуле кохання до дружини – та й по всьому.

Та ніч не повернула Тетяні Владислава.

Він полишався незрозумілим... Наче й до Матвієвої не навідувався, але й до дружини не повертався. Але ж вона бачила, придивляючись пильно, в очах його полум'я пристрасного почуття, впікалася тим поглядом і розуміла, що він усе ще продовжує кохати ту чорнооку розлучницю, навіть незважаючи на те, що вони з якоїсь речі посварилися. Розуміла, що минеться час і нехай не сьогодні чи завтра, а в котрийсь чорний для неї день він знову полине до Матвієвої.

Відчувала, що починає ненавидіти Владислава.

По-справжньому й глибоко.

Дивно, але та ніч, коли Тетяна прийшла до чоловіка... вона заробилася для неї межею, перетнувши яку, більш не відчувала у

своїм серці любові до чоловіка... а лиш ненависть. То було страшно, дуже страшно для неї й майже неможливо.

А за місяць місто сколихнула жахлива новина.

Владислава Романовича Войтовича віднайшли в ліжку його зі смертельним ножовим пораненням у серце.

Коли до будинку заможного заводчика прибулася поліція, його тепер уже вдовиця, бліда лицем пані Тетяна Іванівна, котра полишалася на диво спокійною, промовила досить байдужливо:

– Я хочу зізнатись у тім, що вбила свого чоловіка!

1

1907 рік, м. Кременчук

– Лоро!

Здрігнувшись, Лора відвернулася від вікна, за склом котрого тривожливо й неспокійно дмухав вітер, розгойдуючи верхівки дерев, і стукався до вікна невидимими пальцями. Вона знову думала про свою бідну, нещасну матінку, й думки ті спричиняли їй біль, який чи залишить коли у спокої її серце.

На порозі стояв Петро.

– Час їхати до собору, люба!

Лора швидко позиркнула на брата, судомливо зітхнула.

– Так...

Петро покривив своє досить вродливе лице, на якому особливо вирізнялися сині материнські очі.

– Приїхала Сара з нареченим.

Лора у відповідь лиш байдужливо прикрила очі. Сара була небогою батька, донькою його рідного брата, котрий помер ще досить молодим, ледь устигнувши одружитися й заробитися батьком своєї єдиної дитини. Його смерть зробила Владислава єдиним спадкоємцем Романа Войтовича, а мати Сари через рік після смерті мужа вийшла заміж за чоловіка з заможної купецької родини, і єдина її донька Сара зростала в розкошах, отримавши й від покійного батька досить-таки пристойний спадок родини Войтовичів. І те, що фабрика та завод відійшли до Владислава Романовича, видавалося, нікого й не турбувало. Але то лиш так видавалося... Для Лори, котра ніколи не була особливо близькою з кузиною, було вкрай неприємно раптом дізнатися, що весь цей час Сара вважала себе ображеною у спадщині, обділеною образливо й нечесно. Ось тільки за життя свого дядька Владислава вона про це чомусь змовчувала, вдавала приязну та люблячу небогу, яка завжди

лащилася до Войтовича й вартувало було лиш її стрункій постаті з'явитися у їхньому будинку, як вона кидалася на шию до дядька з голосним вереском:

– Дядечку, любчику!

Лора ж кузину не полюбляла з дитинства.

Й нелюбов та була цілком взаємною.

Кузини Войтович, дві онуки впливового й заможного фабриканта Романа Войтовича, котрі народилися жінками, на превеликий жаль діда, ніколи не мали між собою близькості. Спокійна й витримана Лора уникала буявої й яскравої Сарочки, мати котрої мала в собі єврейську кров. Темноволоса й кароока, одного віку з Лорою, Сара, якось уже надто рано розквітнувши, вже почала кокетувати з мужчинами. Лора знала, що тітка Розалія не надто схвалювала ті пустощі доньки з представниками протилежної статі, та Сара матері геть не слухалася, як і досить м'якого норовом вітчима.

В шістнадцять років вона втрапила в гучну перемовину.

Тоді Сара, ще така юна, але безперечно чарівна, зі звабливим соковитим тілом уже не дівчини, а жінки, та хитрою, лукавенькою усмішкою справжньої спокусниці, ледь не зруйнувала родину поважного судді Матвія Вакульського. Суддя той мав тридцять сім років віку, мужню постать, вродливе лице з оксамитовими карими очима та вабливою усмішкою... але на додачу він мав не надто привабливу дружину з заможних дворянок, котра й заробила його досить впливовим та заможним, а також цілий вивідок маленьких Вакульських, котрих пані-дружина справно дарувала йому чи не кожен рік їхнього подружнього життя. Але юну Сару те не зупинило – познайомилася з Вакульським на одному з приймань у знайомих і наче розуму полишилася від чи то кохання такого вже сильного, чи вже пристрасті, яка була почуттям не менш сильним від кохання і часом могла заволодіти людиною настільки потужно, що людина робилася непідвладною вже самій собі, а перетворювалася на раба тої пристрасті, геть нею засліплена.

Саме такою засліпленою заробилася й Сара.

Видавалося, що вона геть утратила розум. Усе те приймання тільки з одним Вакульським і танцювалася, й у перервах між танцями вони про щось весело перемовлялися, й Сара геть не звертала уваги на те, що порушує всі правила пристойності, весь час збуваючи час з чужим і одруженим чоловіком наодинці, кокетуючи з ним так відверто... Пані Вакульської в той вечір поряд не спостерігалось – вона вчергове перебувала в надії й на очі людські з забобонних міркувань намагалася менш потраплятися. Під кінець приймання Сара кудись зниклася, Вакульського теж не було видно, й Розалія Войтович-Завгородня густо вкрилася на лиці червоною фарбою сорому, коли присутні почали поцілювати в неї засудливими та насмішуватими поглядами. Не раз смикалася вона піти шукати доньку, але чоловік її, купець Завгородній, зупиняв... Сара ж повернулася хвилин за двадцять – розчервоніла лицем, з декотрою неприбраністю в зачісці та одязі, що так відразу впадало в око, але ж яка вдоволена. Розалія розтулила було рота, аби вилаяти доньку, та побачила Вакульського, котрий з'явився від протилежних дверей з декотрою неприбраністю в зодяганні своїм, і тільки того й змогла, що прошипіти придушено й неголосно:

– Де тебе важка носила?

Сара кинула на матір дещо затуманений погляд.

– Пішла дихнути свіжого повітря... в залі жах як задушливо.

Розалія перемінилася лицем.

– Не обманюй, негіднице... Ти вискочила до садка за Вакульським.

Погляд Сари був на диво спокійним.

– Коли і так, то що?

– Саро...

– Заспокойтеся, мамо, на вас уже звертають увагу, – обірвала палкий та занадто гучний вигук матері Сара й попростувала знову до Вакульського, мов не помічаючи геть того, що на неї вже дивляться що засудливо, а що з цікавістю та насмішкою.

З того вечора вона геть глузду полишилася.

Другого дня втекла з дому, й чиєсь допитливе око догледіло, як сідала вона до прольотки Вакульського.

Іншого дня прийшла до нього в суд.

Ще колись прогулювалася з ним біля Дніпра.

Й місто загуділося, мов той потурбований вулик.

Небога юна Войтовича має стосунки з одруженим!

Яка ж ганьба, який то сором!

Розалія Яківна ледь не кожної днини влаштовувала доньці сварки – вона жалібно прохала, вона молила й наполягалася, жорстко та владно наказувала Сарі покинути навіть думати про Вакульського. Та все марно. Сара полисне вогняним своїм, темним оком, кине матері у вічі, що ніколи такого не буде, й втечеться до Войтовичів, до дядечка-любчика, котрого чи не батьком звиклася вважати, й Войтович завжди захищав дівчину від нападання її матері, прихищав у своєму домі й, видається, що повністю поділяв думку Сари стосовно дозволеності стосунків з Вакульським.

А місто продовжувало гудітися.

Тепер уже засуджували не одну лиш Сару за те, що руйнувала вона родину, так відверто кинувшись до обіймів одруженого чоловіка, а разом з нею й дядечка її заможного, котрий дозволяв зустрічі тих двох коханців під дахом свого дому.

Потім сталося те, чого ніхто не очікував.

Пані Марія Данилівна Вакульська, перебуваючи на шостому місяці своєї чергової важкості, не витримала сорому, образи та болю й спробувала вчинити самогубство, випивши отрути.

Вакульську врятували.

А дитя, народившись передчасно, померло.

Й смерть та наче отямила сп'янілого пристрастю Вакульського.

Він обірвав усі свої стосунки з Сарочкою Войтович, став більше часу вділяти кволій, ледь живій дружині, уникаючи всердно зустрічей з палкою юною коханкою, котра від охолодження його, видавалося, що останні краплини розуму й сорому втратила й приходила до суду, прохаючи його про зустріч. І біля будинку могла,

мов той вірний вартовий, годинами чекати на його повернення. Вона відчайсно благала не кидати її... Та Вакульський був геть невблаганним – дружина грозилося знову заподіяти собі самогубство, а то ж могло так негативно відобразитися на його посаді... До того ж пристрасть у пана Вакульського вже минулася, він почав прохолонятися до чарівної Сарочки й кидати дружину не мав намірення.

Сара мусила вертати до матері.

Мусила вислуховувати безкінечні й невтомні дорікання Розалії Войтович-Завгородньої, терпіти їх... Заробилася геть млявою та апатичною, тихою та невзною, мовби перетворилася на тінь себе колишньої – такої яскравої, веселої та рухливої. З будинку не виходила в місто – лиш до садка.

А потім Войтович приніс дружині й доньці несподівану звістку.

– Сарочка у надії!

Сарочка, котрій лиш шістнадцять, у надії!

Тітка Розалія тоді була ледь не померла від серцевого нападу. Такого вже вона коли й очікувала потайки від усіх, та гоновила від себе думки об тім, мов собак неприпнутих від воріт. Сару було вирішено негайно ж вислати до Білгородської губернії, де в тихому, скромному й затишному маєтку мешкала тітка пані Розалії.

Сара погодилася, не виказавши особливого супротиву.

Все такою ж апатичною й мов неживою відбула вона до маєтку Антонове в далекій Білгородській губернії, до незнайомої літньої родички. Войтович час від часу отримував від небоги листи, у котрих вона жалкувалася дядечку-любчику на те, як важко носити їй дитину, котра була небажаною навіть для неї. Дитину, котру відразу по народженню мали віддати в родину бездітного військового – родичка вже про все домовилася. Родичку ж ту вдовицю Сара описувала не інакше, як постійно набундюченою й усім невдоволеною бабою, яка зовсім не обраділа перебуванню у своїм затишнім будинку пузатої, осоромленої внучатої небоги... «...Бачили би ви лиш, дядечку, як позиркує на мене ця стара відьма, котру

татап називає своєю тіткою. Тільки губи тонкі копилить, поки я снідаю, а потім і починає мені вичитувати про те, як я зганьбила родину, яка я безсоромниця та грішниця й що сама вона за моїх літ навіть поглянути в бік одруженого пана уникалася, а не те що зваблювати... Ха, дядечку, бачили б ви лиш ту ропуху набундючену – сумніваюся я міцно, що котрийсь із панів пожадобився б на цю бабу з її негарною пикою...» Подібного змісту листи Войтович отримував досить часто, й майже через рік Сара повернулася до Кременчука, обродившись сином Вакульського та віддавши дитя до рук геть незнайомого військового.

Але й у Кременчуці вона жити не бажала.

Певне, пекло їй ще почуття до Вакульського, одужала дружина котрого знову перебувала в надії... Часом Сара натрапляла на них у місті – пузата Вакульська гордовито й міцно тримала свого мужа під руку, усім своїм виглядом мов проказуючи без слів: «Не віддам! Нікому не віддам!»

Сара, після народження сина облишивши ту млявість свою та апатичність, знову почала кокетувати з чоловіками. Й містом почали ширятися чутки, що звабила вона одного пана дворянського походження, й після того, як Вакульська обродилася здоровим хлопчиком, зруйнувала родину того дворянина й заробилася його коханкою, геть не стидаючись того. Й пані Розалія впадалася в один серцевий напад за іншим, погрожуючи Сарі, що смерть матері залишиться до кінця її життя важким каменем на сумлінні – та Сара затялася, заробилася геть непослушливою матері й переїхала до будинку того Микольського, родину котрого порушила, жити відкрито.

Місто аж захлиналися, обсмоктуючи ту пікантну плітку.

А Сарі було все однаково – вона не звертала уваги на ті перемовини й тільки погордливо вилискувала темними очима, коли траплялося їй зустрінути де Вакульського – це ж йому, лиш йому єдиному мстилася вона своїми стосунками з Микольським, і кожного разу при зустрічі шукала в його очах злість та ревності, та хоча б

натяк на подібні почуття – щось таке, що б вказало на його небайдужість... Але його карі очі полишалися образливо байдужливими, видавалося, що він уже й забувся про те божевілья, котре штовхало його в обійми невинної дівиці. Схоже, що він вирішив просто забути чарівну Сарочку Войтович. І то йому вдалося.

Через деякий час він знайшов собі коханку.

Й Сара не втрималася.

Вона поїхала геть із Кременчука.

Поїхала за кордон, умовивши Микольського на мандрівку європейськими столицями. Розалія Яківна отримала від доньки з тої мандрівки лиш лист чи два, а ось Войтович одержував від любої небоги лист за листом і фотознімки Сари в черговій столиці Європи. У Варшаві вона покинула Микольського заради польського князя Младославського й до Кременчука повертатися відмовилася. Розалія Яківна ледь була не померла від сорому, коли Микольський повернувся до Кременчука й кинув їй у лице прилюдно, що проклинає її доньку-повію.

– Ваша Сарочка погралася мною, а потім полишила, мов непотріб, – вигукував він голосно та істерично, негарно розбризкуючи слиною. – Вона виманила в мене стільки грошей на зодягання та коштовності, на цю подорож кляту, що я ледь не збанкрутів, а потім спокійненько прощобетала, що покохала іншого та йде до нього. Ось так просто. Про мої ж почуття навіть і згадки не було. Й за це я проклинаю вашу донечку-повію, й нехай ніколи в житті не зазнає вона щастя за мої страждання!

А Сарі було байдуже до тих прокльонів.

Вона два роки прожила зі своїм поляком у Варшаві, а потім рік на півдні Франції, в Монако, й постійно Войтович отримував від неї листи, вітальні листівки та фотознімки. Сара видавалася щасливою, хоча Войтович, котрий був їй ближчим від рідної матері, не раз говорив Лорі, що Сара все ще кохає того клятого Вакульського.

За декілька місяців до своєї смерті Войтович отримав від Сари листа, у котрому вона повідомляла, що зібралася заміж. І не за князя

свого Младославського, зовсім ні... В Монте-Карло вона нарешті зустріла чоловіка, котрий запропонував їй не принизливу роль коханки та утриманки, а звання дружини. Моріс Олександр де Варан походив з родини французького дворянина та української шляхтянки, гарно промовляв російською та українською й зміг зробити неможливе – настільки захопив Сару, що вона погодилася стати його дружиною й наче забулася про Матвія Вакульського. Й Сара раділася, що за місяць до зустрічі з де Вараном вона посварилася з Адамом Младославським і той відбув до Варшави. Змовчувала вона перед новим прихильником і про свій зв'язок з Микольським та Вакульським. Для Моріса, котрого вона, як і матінка його українка, кликала Олександром, вона була чистою й добропорядною панянкою, яка з дозволу своєї *tata* мандрувала Європою разом з родичкою, за яку видала свою служницю. Розалія ж, отримавши від доньки таку звістку, відразу пробачила тій усі колишні гріхи й поблагословила на шлюб.

А де Варан наплігся на приїзді до Кременчука.

Вони прибули потягом на другий день після вбивства Войтовича.

Лора так гостро запам'ятала перший візит кузини по приїзді тої до рідного міста... Тіло батька вже забрала поліція, маму, котра зізналася в тім, що є його вбивцею, вивели в кайданках з будинку похмурі, чужі чоловіки... Лора сиділа у вітальні, вирячившись прямо перед собою сухими очима, які майже нічого не бачили. Сліз за батьком у неї не було... Можливо, їх не було поки що чи не буде й узагалі – вона того не знала, а в ту хвилину геть не відчувала потреби заплакати. Те, що трапилося, – було надто страшним і неможливим, і її свідомість просто відмовлялася в те повірити. Бо коли б до кінця повірила вона в те, що відбулося цієї ночі в їхньому будинку... О, то Лора б не витримала – вона б просто збожеволіла, втратила розум... А поки що якась частинка її, наївна й дитяча, сподівалася, що жах минулої ночі є неправдою, що двері вітальні ось-ось тихцем відчиняться й увійде татко...

Живий та усміхнений...

Той, яким він був за її дитинства...

Коли двері вітальні дійсно тихцем відчинилися, Лорі на якусь мить видалося, що вона або збожеволіла, або прокинулася від важкого сну, від муторного марення, котре вмістило в себе й смерть татка, й арешт мами, й той жах минулої ночі. Заплющила очі, до нервового дрожу боячись поглянути на двері, а коли ж знову їх розплющила, то з жалем і полегшенням одночасно побачила там вгодовану, низьку зростом постать дворецького Михайла.

Той дивився на неї жалібно й острашливо.

– Панночко Лоро...

Дівчина важко зітхнула.

– Хтось прийшов?

– Так. Ваша кухня Сара В'ячеславівна.

Лора поморщилася, але все ж проказала:

– Нехай увійде.

Байдужим порухом торкнувшись неприбраного свого волосся, що рудавим полум'ям збігалось їй на спину, вона кинула короткий погляд на свою сукню, що видавалася несвіжою та зім'ятою, а потім поглянула на розчинені двері, в яких з'явилася постать Сари. Лора не вважала за потрібне звестися на ноги й тільки мовчки дивилася на кухню, з котрою не зустрічалася декілька років. Сара, своєю чергою, мовчки та пильно роздивлялася її саму. Для Лори в її стані було важко зрозуміти, чи змінилася кухня, вона тільки бачила перед собою елегантну й гарну пані з карими очима, зодягнену в чорну строгу сукню й темний капелюшок.

Сара заговорила першою:

– Яке горе! Бідний мій дядечко...

Й заходилася плакати... Сльози легко та вільно викочувалися з її темних очей, одна за одною, а потім потеклися струмком, омиваючи її дещо смагляві щоки, й Лора дивилася на ті слъози кухини майже заздрісно.

Вона теж хотіла, дуже хотіла заплакати...

Але не могла.

Сара раптом кинула на неї гострий погляд.

– Ти виглядаєш такою спокійною... Й зовсім незаплаканою.

Лора здригнулася.

– Я не можу плакати...

– Звісно ж, звісно, – з досить незрозумілим виразом протягнула Сара.

Вона повільно пройшлася вітальнею, навіть і поруху не роблячи, аби обійняти напівосиротілу кухню після тривалої розлуки. Та Лора й не потребувала її обіймів. Сара зупинилася перед великим портретом молодого подружжя Войтовичів, на котрому мама видавалася Лорі особливо, незрівнянно чарівною. Постояла в мовчанці хвилину або ж більше, а потім знову заскімлила:

– Бідний мій дядечко... Пригрів біля себе вбивцю...

Лора обпекла її поглядом темно-синіх очей.

– Не смій називати мою маму вбивцею!

Сара призро покривила повновиді вуста.

– Але ж я правду проказую.

– Моя мама не вбивця!

Кинувши на неї не зовсім зрозумілий погляд, Сара все ж вирішила не сперечатися, тільки плечима перенизала й знову повільно пройшлася вітальнею, й довга спідниця її сукні гарно погойдувалася при кожному її кроці. Лора теж мовчала, спостерігаючи за кухнею з почуттям неприязні, котре все більш посилювалося... Вона не могла, як не намагалася ще з дитинства, вишукати в собі чогось теплого до кухні. Й відчувала, що ця неприязнь була взаємною.

Нарешті Сара обернула до неї сповнене рішучості лице.

– Гаразд, коли ти не хочеш того визнавати, в чім твоя мати дала зізнання, назвавши себе вбивцею мого дядечка, то я не буду наполягатися. Зрештою, я прийшла сюди по інше і маю до тебе важливу розмову, Лоро...

Дівчина поглянула невдоволено.

– Я втомилася, Саро...

Та ледь помітно покривила лице.

– Розумію, але ти все ж маєш мене вислухати... Я раніше змовчувала, тому що не мала бажання сваритися з дядечком, але зараз... Він помер, і я чомусь певна у тім, що у своїм заповіті він залишив тебе єдиною своєю спадкоємицею, що я вважаю вкрай несправедливим. Це спадок не лише твого батька, а й діда Романа, і він має бути поділений між нами двома, ми жінки...

Лора поморщилася.

– Саро, зупинися... Нашу родину спіткало таке несподіване горе, й мені трапилося пережити чи не найжахливішу ніч у своєму житті... А ти прийшла говорити про такі речі зараз, коли таткове тіло ще навіть не охолодилося...

Сара палахнула поглядом темних очисьок.

– А коли я маю про це говорити? Коли ти все загребеш собі, а мене викинеш геть, мовби я зовсім не Войтович? До того ж ти не виглядаєшся вбитою горем донькою, та ти навіть і не плачеш...

– Не тобі мене засуджувати!

– Та вже хоча б для годиться сльози викотила...

– Сльози в моїм серці, а того ніхто не бачить, – тихо відповілася Лора, й у її темно-синіх очах промайнув дивний вираз. Вона не заплакала й зараз, хоча Сара відверто провокувала її на сльози, якимось наче насмішкувато, звинувачуючи, що вона не жалкує за батьком, коли не плаче за ним і не побивається розпачливо. Лора знову не могла втримати серця свого від неприязні до кузини. Хіба знала вона – ця зарозуміла Сара, що коїться в серці Лори? Та їй об тім і відати небажано.

Карі очі позиркнули на Лору ледь не вороже.

– Не намагайся мене розжалобити... Я все одно заберу в тебе половину статку твого батька – статку Войтовичів...

Лора обірвала її палку промову холодним зауваженням:

– Я вже сказала, що не бажаю зараз про це говорити... Й тобі взагалі краще зараз піти – ми повернемося до цієї розмови, коли батька поховають і буде зачитано його заповіт...

Сара з хвилину мовчала, потім зітхнула невдоволено:

– Гаразд... Але я все одно від свого не відступлюся...

З хвилину кухні мовчки дивилися одна на одну. Не те, щоб Лора жадобилася поділити з родичкою спадок батька, хоча від діда Романа Войтовича залишилося не так уже й багато, й Сара лукавила, ой як лукавила – вона вже свого часу отримала спадок діда разом зі спадком свого батька, а те, чим володів батько Лори на сьогодні, – то виключно його особисте надбання. Він зміг розбудувати скромні фабрику та завод, відкрив другу фабрику й розширив виробництво за межі міста, заснував прибуткові крамниці... Але Лору дратувала й обурювала оця поведінка Сари – Войтович ще й охолонути не встигнув, а небога вже поділяє його спадок, вимагаючи собі половину.

За декілька хвилин Сара все ж пішла, досить сухо попрощавшись.

– До зустрічі на похороні.

Після неї у вітальні полишився стійкий, терпкий запах парфуму та не менш стійке небажання самої Лори більше бачити кухню.

Й ось настав день похорону батька.

Заплющивши очі, Лора притулилася до Петра. Сильне, дуже тіло старшого брата випромінювало наче невидиму, але таку необхідну самій Лорі силу. Його серце билось рівно та впевнено – не в приклад серцю самої Лори. Вона з вдячністю та полегшенням відчула, як брат обіймає її, ніжно гладить руки та спину, заколисуючи у своїх обіймах.

Прошепотіла тоскно й ледь чутно:

– Мені страшно, Петю...

Він легенько поцілував її у скроню.

– Тобі немає чого боятися... Я ж з тобою...

Але Лорою продовжувала володіти напруга.

– А коли все стане відомо?

– Кому?

– Сарі, наприклад.

Петро дещо роздратовано зітхнув.

– Люба, покинь свій страх перед цією хижачкою. Вона багато бреше, мов той неприпнутий собака, але ти не маєш її боятися. В тебе ж є я, зрештою є Базиль. І ми захистимо тебе не тільки від Сари, а й від цілого світу.

Лора спробувала посміхнутися.

– Дякую. І що б я без тебе робила?

– А без Базиля?

Лора опустила очі. Пан Василь Миколайович Добровольський був її майже нареченим... і Лора відчувала, що оте «майже» полишиться між ними назавжди.

З веселим красенем Добровольським її познайомив Петро більше року тому. Товариш брата Василь Миколайович мав майже тридцять літ віку, гарну зовнішність, золотаві кучері густого, лискучого волосся та лукаві світло-карі очі. Він з першого ж погляду вподобав Лору, про що не постидався відразу її сповістити, й заходився залицятися, але не можна було сказати того, що сама Лора відразу ж закохалася в Базиля. Ні, він їй подобався, дуже до смаку були його залицяння, його захоплення відверте її вродою, навіть дещо пересолоджені слова об тім, що за її темно-сині очі йому й померти не шкода... Він вештався до їхнього будинку ледь не кожної днини – веселий, гомінкий, завжди з квітами для Лори, він приходив на чай, залюбки залишався на обід і... відверто не подобався батькові.

Лора пам'ятала слова тата, кинуті ним у перший вечір після її знайомства з Базилем Добровольським.

– Він тебе не вартий!

Лора тоді тільки розсміялася.

– Татку, ви ж його вперше бачите!

– Мені досить й одного погляду...

– Але ж він такий веселий...

– Мені в зяті лиш блазня не вистачало!

Лора тільки посміхнулася тим бурмотінням, а Добровольський продовжував вчащати до них... Потім він мав від'їхати в родинних справах до Берліна, надсилав палкі листи, в яких зізнавався у

коханні й у тім, як то скучив він за своєю Лорочкою і як рахує кожную хвилину до зустрічі... А Лора чомусь зовсім і не скучалася за палким залицяльником, не снувала тінню кинутою й сумовитою батьківським будинком, кожную мить згадуючи лице його, думаючи лиш про нього, про кожне його слово, погляд чи порух. Геть ні. Вона продовжувала жити звичайним своїм життям, відчуваючи певну приємність тоді, коли отримувала листа від Базиля, наповненого палкими зізнаннями. Чи кохала ж вона сама? Лора того не розуміла, проте й не вважала Добровольського коханням усього свого життя. Він їй подобався, їй було приємним його товариство... Але щоб кохати – ні, вона не була в тім певною, зовсім не була...

Василь повернувся декілька місяців тому... Й знову почалися його вештання до їхнього будинку ледь не кожної днини, й він усе так само не подобався її татку, й вона все так само не могла дотямити, кохає його чи ні. Він приїхав – а вона не відчувала ні радощів особливих, ані хвилювання.

За місяць він освідчився й попросив руки та серця.

Лора відверто розгубилася й попросила час на роздуми.

А за тиждень дізналася, що Базиль привіз із Берліна коханку.

Кременчук містечко доволі ж таки скромне за розмірами, аби в ньому можна було довго щось приховувати, та все ж Добровольському щастило тримати існування своєї коханки в таємниці від Лори. Й можливо, то тривало б ще довго, коли б не Войтович.

Батько не зізнався доньці, звідки він про то довідався, але він усе ж таки сказав Лорі про те, що Базиль Добровольський оселив у невеличкому будинку по вулиці Кагамлицькій біляву блакитнооку німецьку чи то пані, чи то панночку й кожного вечора, коли починає темнітися, прослизає до неї.

Лора тоді поглянула на батька ледь не докірливо.

– Татку... ви слідкуєте за Базилем?

Войтович лиш перенизав плечима.

– Маю ж я знати, в які саме руки віддаю свою дорогоцінність...

– Тату...

– А ті ж руки таки виявилися занадто ласими й до чужого добра...

Люба, я гадаю, що тепер ти вже відмовишся від цього бабія...

Лора несподівано посміхнулася.

– А ви так болієте за те, аби я відмовилася від нього?

– Люба...

– Не треба, татку, нічого більш казати. Мені потрібно побути одній і подумати – Базиль прийде десь за годину.

Войтович нахмурився.

– І ти його приймеш?

– А чому б і ні? – посміхнулася Лора.

Базиль Добровольський з'явився в будинку Войтовичів не за годину, а за дві, й Лора чекала на нього у вітальні в кріслі. Вона мовчазно та пильно спостерігала за тим, як він наближається до неї, радісно усміхаючись, і простягує руки, аби за звичкою взяти в них її тонкі пальчики й поцілувати їх дуже ніжно. Видавалося, він не помітив зовсім того, що Лора не відповідалася йому звичною радісною усмішкою, не помітив того, що дивилася вона похмуро. Й тільки коли поцілував ті пальчики біленькі, мов відчув її напругу й звів на неї тривожливий погляд.

– Люба, що з тобою?

Лора виразно вигнула брову.

– А що зі мною?

Базиль розгублено заблимав.

– У тебе дивний вигляд. Ти часом не захворіла?

– Ні, я цілком здорова.

– Тоді що...

Лора занадто різко вихопила в нього руку.

– Скажи, Базиль, ти не хочеш нічого мені сказати?

Добровольський тепер виглядався геть розгубленим.

– Сказати... про що?

– Ну, хоча б про те, кого ти тримаєш на вулиці Кагамлицькій?

Життєрадісне лице Базиля відразу пополотніло, і він поглянув на Лору швидко й зацьковано, його великі руки безвільно впалися вздовж тіла, й він застигнувся перед Лорою, наче той служка, що звинився тяжко. Повільно й досить важко миналися хвилини, а Базиль усе мовчав, мов шукаючи і не в силі знайти потрібних слів для відповіді. Й Лора не чіпала його, а просто мовчки чекала... Коли ж нарешті він заговорив, голос його пролунав глухо й навіть незнайомо:

– Хто тобі сказав про Ельзу?

Лора стенула плечима.

– Яка різниця? Головне, що це правда. – Вона гостро й пронизливо поглянула на нього, й він не витримав того її погляду й опустил очі свої – такі веселі по приході його, а зараз винуваті й наче згаслі. – Це ж правда, Базилью?

Він мовчав довгу хвилину.

– Правда, – тихо, ледь чутно прошепотів нарешті й відразу ж, мовби йому в одну мить підкосилися ноги, упався перед Лорою на коліна, ухопив, незважаючи на супротив, знову її маленькі долоньки до своїх великих, сильних рук і почав цілувати їх палко та пристрасно, промовляючи голосом, сповненим, видавалося, що щирим каяттям: – Але ж то нічого, геть нічого не означає... Ельза не та жінка, до котрої ти маєш мене ревнувати. Лорочко, ти ж розумієш, до якого ґатунку належать подібні жінки... Хто вони такі...

Лора спробувала було висмикнути в нього руку, але він тримав міцно.

– Я вважаю за ництво користуватися жінкою й ображати її позаочі... То ти, може, й мене обговорюєш з нею...

Базиль сіпнувся, наче вона його вдарила.

– Ні, ніколи! Тебе ніколи...

– Хоча б на цім спасибі.

Він знову почав обцілювати її пальці.

– Лорочко, серденько моє, не говори так зі мною... Твоя оця холодність... та вона ж просто вбиває мене...

Добровольський у той день ще довго вмовляв Лору пробачити його за ту ганебну помилку, котрою назвав свій зв'язок із німкенею Ельзою. Вимолюючи прощення, він ставався перед нею на коліна й цілував уже не лиш пальчики білі, а й поділ її блакитної домашньої сукні, обіймав її за ноги... Лора ж дивилася на нього й усе не могла дотямити того, чи щирим було це все: його слова, каяття та падання перед нею на коліна... Вона чомусь не до кінця вірилася його словам і мала незрозумілу впевненість у тім, що ввечері він усе одно помандрує до своєї білявки, котру чи зможе покинути. Зрештою вона попросила його піти, й він знехотя скорився – пішов геть, але пообіцявся, що буде приходити кожної днини й вимолювати в неї прощення.

Лора лиш слабо всміхнулася у відповідь.

Й нічого на його слова не відказала.

Потім, заховавшись за фіранкою, дивилася, як Базиль іде геть. І відчувала, уважно дослухаючись до себе й до свого серця... вражаючу байдужість. Не мала в собі жалів за ним, не мала якогось особливого обурення тим, що він утримував коханку в той час, коли так палко присягався, що кохає лиш її одну й вона одна йому потрібна, що лиш вона є безмежно коханою ним жінкою. Певне, та байдужість була тому, що не мала до нього почуття...

Біля воріт Базиль зупинився, повільно обернувся, мовби відчув на собі погляд Лори, але вона знала, що він її не помітить, тому й полишилася стояти на місці. Й дивилася на його дужу, високу постать, зодягнену в елегантний світло-сірий костюм-трійку, і вже знала, що Базиль Добровольський не стане її чоловіком.

Вона не мала жодного бажання робитися дружиною чоловіка, котрого не кохала й котрий зраджував її ще до шлюбу.

* * *

– Маємо йти!

Шепіт Петра й тепле його дихання торкнулися скроні Лори, й вона змусила себе нарешті рушити до дверей, вдячно спираючись на сильну та надійну руку брата. Зодягнена в чорну сукню з високим комірцем з міцного шовку, в чорній мереживній мантилії, що ховала рудаве волосся, заплетене в косу й оповите довкола голови, – Лора була в ту мить дуже гарною. Й хоча була огорнута смутком, а все не мала в собі сліз за батьком.

Сара чекала у вітальні.

Гарна й у чорного кольору одяганні, вона сиділа на низькому диванчику й досить-таки безсумно посміхалася високому темноволосому чоловіку, котрий стояв біля вікна. За інших обставин Лора, можливо, більш зацікавилася б цим напівфранцузом з українським корінням, але зараз... Кинула лиш короткий, неуважний погляд у бік вікна, на високу постать, що застиглася нерухомо, й сонячне світло, падаючи крізь скло, ховало в тінь його лице... Сара ж повільно й навіть велично звелася на ноги, певне, що малюючись перед нареченим-іноземцем, заплакала й кинулася обіймати Лору.

– Лоро, рідненька, яке горе! Яке ж велике горе! – шепотіла вона голосно, розпачливо схлипуючи, й Лора відчувала, що починає наче задихатися від різкуватого терпкого парфуму кухні, й так гостро бажала відштовхнути ту від себе. Але того не знадобилося – Сара теж не була налаштована на тривалі, нікому не потрібні обійми й за коротку хвилину сама відхилилася від Лори й поглянула на чоловіка. – Лорочко, рідненька, дозволь познайомити тебе з моїм нареченим – паном Морісом Олександром де Вараном, котрий наполягається на тім, аби називали його виключно Олександром. Я ж сама кличу його Алексом. – Вона простягнула руки до нареченого. – Любий, іди сюди й познайомся з моєю кухнею.

Від меду, котрим наче сотувався солодкий голос Сари, Лору починало нудити, але вона намагалася все ж того не виказати й обернулася до чоловіка, котрий стояв уже зовсім поряд... Спокійний, уважний погляд сірих очей торкнувся очей темно-синіх Лори, й вона відчула слабке, ледь помітне тріпотіння свого жіночого тіла від

дотику того поглядами, й дроз та посилилася дивним чином у ту мить, як він простягнув до неї велику сильну долоню.

– Мадемуазель Лоро... Дуже приємно.

Голос його був глибоким та гарним, і Лора, на якийсь час забувшись, проти свого бажання задивилася на нього... Наречений Сари, цей напівфранцуз, мав безперечно привабливу чоловічу зовнішність – округле лице з широкими вилицями, гарного малюнку рот з вольовими вустами, прямий ніс з чіткими крилами ніздрів та очі... гарні сірі очі, уважний погляд котрих продовжував викликати в Лорі той незрозумілий дроз. І тому тремтіла її власна рука певне, коли простягнула вона її, аби торкнутися сильної руки нареченого Сари.

– Навзаєм.

Сірі очі продовжували уважно вивчати її лице.

– Прийміть мої співчуття у зв'язку зі смертю вашого батька.

– Дякую.

Він усе продовжував тримати у своїй руці маленьку долоньку Лори, й той дотик... Лора відчувала, наскільки він є приємним, і чомусь несподівано перестрашилася тої приємності. Вона була їй геть не потрібною, бо ж перед нею стояв наречений кузини. Й вона забрала в нього руку, висмикнула її, можливо занадто різко та поспішливо, заслугувавши ще більш уважний погляд тих очей сірих та невдоволене позиркування Сари.

Вітальнею запанувалася досить незручна мовчанка.

У прочинене вікно долинув голос візника.

Й Петро торкнувся руки Лори, порушуючи ту незручну тишу.

– Час.

Вона з вдячністю вхопилася за руку брата, а Сара, полискуючи невдоволеним темним оком, припалася до сильної руки свого сіроокого нареченого з виглядом справжньої власниці.

Біля воріт уже чекала автівка.

Петро допоміг сісти в салон Лорі, потім своїй дружині Наталі, й Лора раптом відчула якесь похмуре полегшення від того, що Сара

зі своїм тим французом всілася до іншої автівки.

Вона мала думати про похорон батька, а не про сірі очі чужого нареченого.

Величний собор Успіння Богородиці вилискував на сонці білосніжними мармуровими стінами та золотом купола й був наповнений тими, хто прибувся віддати останню шану поважному мешканцю міста... При вході скупчилося багато людей, зодягнених просто й бідно, й Лора здогадалася, що то були робітники заводу й фабрик батькових, і чомусь відчула себе не надто зручно під поглядами їхніми допитливими й зацікавленими, котрі спрямувалися в її бік, вартувало їй було лиш з'явитися з салону автівки. Жалкувала, що не приховала лиця за мереживом мантилії, почуваячись не надто затишно під тими поглядами, що наче обмацували кожну рису її лиця, пожадібно шукали чогось – можливо, сліз розпачливих та жалібних. І не знаходили їх... навіть сліду їхнього, чи набряку почервонілих очей не могли відшукати, тому що Лора за ці дні навіть скупі сльози не пустила.

Вона не могла плакати.

Бачила осуд у тих поглядах, що були спрямовані на неї, відчувала, як підгинаються їй ноги, та примушувала себе йти вперед, вп'явшись закам'янілими пальцями в лікоть брата, що підтримував її.

Мала йти до собору.

Туди, де чекала на неї домовина з тілом батька.

За дверима пахлося ладаном та тим особливим духом, котрим пахнеться кожна церква, – святості та бджолиного воску. Лора знову бачила перед собою допитливі й зацікавлені лиця, але належними вони були вже людям, зодягненим більш заможного. Але ж і вони дивилися на неї так само, як і працівники батька, й певне що засуджували за цю клятву відсутність сліз, за ці сухі очі...

– Лорочко!

Скорботний чоловічий голос... То був Базиль, і Лора ледь не поморщилася привселюдно, коли зрадливий залицяльник ухопив її у свої обійми, досить нечемно висмикнувши з рук Петра й

пригорнувши до себе. Вона відчувала на собі чужі пожадібні погляди, а тому й мовчала, дозволяла Базилю тримати себе.

А потім побачила її.

Домовину з тілом батька...

Жовтувате, мов віск, лице.

Лице мертвого батька.

Похитнулася, зачувши миттєву й сильну слабкість, але руки Базиля тримали міцно та надійно. Чомусь не бажала надовго зупинятися поглядом на обличчі батька, котрий виглядався ледь не незнайомцем – таким чужим та холодним, міцно затиснутим у крижаних обіймах смерті. Та вона взагалі воліла б обернутися й утікати геть, негайно ж геть із цього собору, від цієї домовини та того незнайомця, котрого вона тримала у своїх нутрощах... А Базиль, щось ніжно й заспокійливо примовляючи, підводив її все ближче й ближче до тої домовини, й ось лице батька опинилося так близько до неї... Вона бачила кожну рису, знайому з дитинства, відчувала на собі чужі погляди, й погляди ті тримали її поряд домовини міцніше від кайданів.

Хтось тицьнув у її задерев'янілі пальці свічку.

Протоієрей собору почав відправу...

Скорботно й велично водночас заспівався клирос.

Лора хрестилася, щось шепотіла блідими вустами, але очі її все також полишалися сухими. Незважаючи на осуд людей, сліз із себе вичавити не могла.

– Пустіть! Пустіть мене до нього!

Високий жіночий голос, що пролунався раптом за спиною Лори, змусив її здригнутися й боляче вхопити Базиля за руку, котрий навіть не поморщився від болю.

Вона пізнала той вабливий, високий голос.

То була вдовиця Матвієва.

Лора, навіть і дихати забувши, спостерігала за тим, як колишня коханка батька наче враненою пташиною підлітається до його труни. Сплескує пишними своїми, білими руками, скрикує так, що чутно її й

за клиросним співом, потім падається навколішки, обціловуючи дерево, обшите темним оксамитом. Петро було ухопив її за ті пишні білі руки, аби відсторонити, аби не заважала вона відправі своїм воанням несамовитим та плачами розпачливими, так куди ж... Відштовхнула Петра геть від себе, мовби був він слабким хлопчиною, й продовжила впадатися біля домовини чоловіка, який був для неї лиш колишнім коханцем. Лора невідривно дивилася на ту розкішну жінку, котра ледь не зруйнувала шлюб її батьків, і в голові билася відчайсно лиш одна думка – на місці Матвієвої зараз мала бути мама. То вона – справжня вдовиця Владислава Войтовича, Тетяна Іванівна Бурко-Войтович, мала би зараз припадатися біля труни батькової, а не ця, через котру й почалися нещастя їхньої родини.

Лора здригнулася всім тілом, згадавши ту страшну ніч, коли помер батько.

Воання Матвієвої, спів клиросу та запах ладану змішалися раптом у запаморочливу й нудотливу мішанину, перед очима заklubочився сірий туман – і вона просто знепритомніла, важко навалившись на Базиля. Й не бачила того, як присутні співчутливо заворушилися, Базиль пополотнів лицем і турботливо підхопив її на руки, аби віднести до широкої церковної лави біля стіни, й Петро занепокоєно тупцювавсь поряд, а Наталі поспішалася з кухлем святої води та солями, огидивий дух котрих дуже скоро привів її до тями.

Лора застогнала й розплющила очі.

Й побачила прямо над собою лице батька.

Він схилявся до неї, й лице його проступалося крізь той сірий туман, що продовжував обгортати свідомість Лори...

– Лорочко... Моя найкоханіша...

Воання розпачливе Матвієвої, голос оксамитовий і голосний священника, відлуння співу клиросного потонулися раптом у муротнім, надзвичайно голоснім крикові:

– Ні, татку, ні!

Кричала Лора – так потужно та голосно, що вікна собору, видавалося, що дріботіли від крику того, й високі мармурові склепіння лиш посилювали той крик. Матвієва, котра обцілювала нерухомі, наче з воску відлиті руки Войтовича, здригнулася й завмерла так, продовжуючи тримати ті неживі вже руки, котрі ще нещодавно обласкували її пестощами, й з острашливим виразом лица вирячилася прямо перед собою. Присутні подалися вперед, аби краще роздивитися доньку померлого, котра все продовжувала кричати. Вона вирвалася з рук перестрашеного Базиля й позадкувала, геть не стишуючи свого крику.

– Ні, татку, ні!

А потім знову знепритомніла.

Прийшла до тямі вже тоді, коли батька її відспівали й готувалися нести його на поховання до кладовища... Лора безпомічно забликала запаленими, але все так само сухими очима, не втямлюючи геть того, чому сидить оце на лаві, притулившись до Базиля в той час, коли мала бути поряд домовини батька. Вона мало що пам'ятала з того, що трапилося після приходу вдовиці Матвієвої...

Базиль поцілував її у скроню.

– Тобі краще, люба?

Лора поморщилася й відсторонилася від нього.

– Що... що зі мною?

– Ти не пам'ятаєш?

Лора продовжувала морщитися.

– Ні.

Базиль дивився здивовано й стурбовано.

– Ти спочатку зомліла перед труною батька... а потім почала кричати так страшно, щось заперечувати батькові, й тікати, озираючись такими перестрашеними очима... й знову знепритомніла.

Лора вхопилася за лице.

– Господи!

Вона поглянула на присутніх у соборі людей, побачила, що багато хто з них вирячався на неї з дратівливою й негречною допитливістю, й нахмурилася.

На що ж вона перетворила похорон власного батька?

Спробувала звестися на ноги, хоча голова й паморочилася та кружлялася. Базиль відразу ж підхопився на рівні ноги, обійняв теплими руками.

– Хочеш, я відвезу тебе додому?

Лора заперечливо похитала головою.

– Ні, мені вже краще.

Й рушила до домовини батька, котру вже виносили з собору під хоровий спів «Святий Боже...» й беззвтішні та розпачливі плачі вдовиці Матвієвої. Лора йшла повільно й дещо непевно, усе ж відмовившись від допомоги Базиля, присутні розступалися перед нею, пропускаючи до труни й проводжаючи такими поглядами, що Лорі кортіло обернутися, кинутися геть із величного собору, побігти додому, заховатися в рідних та надійних стінах, заховатися від цілого світу у своїй кімнаті... Але вона продовжувала сунути вперед і дивитися лиш на домовину батька, та в якусь мить погляд її перехопився іншим... То був погляд сірих очей нареченого Сари, того напівфранцуза де Варана, котрий не рушив разом із нареченою та її матір'ю за домовиною, а стояв у натовпі й дивився на Лору уважним і незрозумілим для неї поглядом. Він був у ту мить так близько від неї й їхні погляди зустрілися, перетнулися, торкнулися один одного... й Лора на якусь незбагненну мить забулася про все – про те, де вона знаходиться, що ховає рідного батька й довкола неї натовп людей. Вона навіть забулася про те, ким був цей сіроокий чоловік, і просто потонулася в глибинах його гарних очей... Потонулася з дивним і незнайомим відчуттям...

Десь поряд заголосила Матвієва, й Лора наче прокинулася, отямилася від запаморочення... Розгублено озирнулася й пішла далі до домовини батька.

Владислава Войтовича поховали поряд батьків та брата В'ячеслава. Й Лора все так само не могла витиснути з себе жодної сльозини, й тільки дивилася на вгодоване, лискуче лице Матвієвої, яким так щедро котилися сльози, й майже заздрила коханці батька, котра була спроможною плакатися.

Вона ж сама тої розкоші була полишена.

Настала хвилина прощання.

Лору до труни, турботливо підтримуючи, підводив уже не Базиль, а Петро... Вона рахувала кроки, аби лиш не думати... не думати про ту хвилину, котра невпинно й невблаганно наближалася, – про хвилину прощання...

Прощання...

Все ще відчуваючи мовчазну підтримку брата, Лора обережно схилилася до домовини батька, мовби вироблена вона була з крихкого, тонкого кришталю, котрий міг розбитися, вкритися павутинням тонких тріщин від одного лиш торкання її, або ж то сама Лора заробилася кришталевою...

Батько наче спав, і тільки жовтувата, незвична для нього блідість усе ж вказувала на те, що сон його був вічний і ніколи він уже від нього не прокинеться. Вдовиця Матвієва, вилискуючи на яскравім сонці вгодованим своїм лицем, оповивши руками домовину, дивилася на Лору сторожко й ледь не вороже. У почервонілих її, але таких безумовно гарних очах чаївся вираз, котрого Лора страшилася, мовби знала ця пишна перегодована красуня ту таємницю, котра ховалася на серці Лори, котра ярила його, мов запалена й забруднена рана, й шматувала його гострими пазурами невидимої, але лютої хижої птахи. Вона бачила, як, припадаючись, вицілювали неживе й нерухоме батькове лице Матвієва та Сара, як ніжно цілувала батька в бліде високе чоло Наталі... Вона відчувала, що всі, хто зібрався на кладовищі, поряд виритої могили – всі вони чекали того, що припадеться вона зараз гаряче й розпачливо до батькового тіла, вицілує, нарешті обливаючи слізьми його жовтувате лице. Вони всі чекали...

Але Лора навіть не поворушилася.

Вона просто стояла, обіпершись на руку Петра, й примушувала себе дивитися на лице мертвого батька. Так, саме примушувала, тому що дивитися особливого бажання не мала. У цій труні лежав для неї майже незнайомець, і його лице лиш віддалено нагадувало лице її татка... Того татка, котрим він був для неї від її народження й до того клятого дня, коли вона мала необачність вмовляти його покинути цю пишнотілу спокусницю, що так сумовито припадалася зараз над його тілом почили́м. Її любий тато помер для неї в один день, і вона вже давно його оплакала, тільки сліз її ніхто не бачив.

Петро легенько затиснув її лікоть сильними пальцями.

– Люба, час минає, – прошепотів він тихо, аби почула лиш вона.

Лора розгублено поглянула на брата.

– Що?

Петро схилився до її вуха.

– Поцілуй татка, попрощайся... Люди ж чекають...

Лора звела погляд темно-синіх очей... Усі присутні й справді дивилися лиш на неї... Дивилися так... Та невже ж не розуміють люди того, що визиратися так нечемно й невиховано? Опустивши очі, Лора знову поглянула на застигле лице батька. Смерть певною мірою спотворила його обличчя, додала нових та незнайомих рис, видовжила його та збільшила ніс... Погляд Лори впався на великі руки батька, з котрих уже пішла сила й обважнілі товсті пальці котрих було схрещено йому на грудях, аби тримати церковного хреста, поквітчаного дорогоцінними камінцями...

Його пальці...

Його великі, сильні пальці...

Лора здригнулася й зрозуміла, що не зможе торкнутися його.

Просто не зможе...

А шепіт Петра все наглив її, все примушував до дотику.

– Лорочко, люди ж чекають...

Вона затрусилася, мов у лихоманці.

– Ні! Ні!

З нею знову відбувалося щось дивне – щось таке, чому вона не мала пояснення й над чим не мала вже влади. Вигукуючи пронизливо, що не бажає доторкатися до того, хто нерухомо застигнувся в розкішній цій домовині, Лора забилася в руках Петра наполоханою птахою, потім виривалася, щоб утекти геть і полинати куди око погляне, аби тільки не торкатися батька.

– Лоро! Лорочко!

Голос брата просочувався до свідомості, мов крізь густий туман, що зазвичай стелеться вночі й до світанку набуває молочної щільності.

– Ні! Ні!

Крикнула пронизливо й так голосно, що з дерев знепокоєно поздіймалося гайвороння й відлетілося тривожливо геть... А вона не витрималася, впалася в тиху та спокійну безодню забуття, знепритомнівши й обм'якнувши в сильних руках брата. Й уже не бачила й не чула того, як пожадібно визираються на неї сторонні люди, як перешіптуються вони зацікавлено... Не відчувала й того, як руки брата підхопили її й понесли геть від тих допитливих поглядів, від труни, в нутрощі котрої навіки поклали її батька й над котрою розпачливо тужилася не дружина, а колишня коханка. Матвієва кричала на все кладовище, запитуючись у небіжчика, на кого ж він покинув її – таку нещасну.

Люди презирилися багатозначно й насмішкувато.

Не стидається ж таке говорити!

Геть ні сорому, ні сумління!

Лора отямилася лиш пізно увечері.

Розплющила очі й деякий час незмигну, нерозуміюче дивилася на завжди білу стелю, котра зараз мала червонувате забарвлення призахідного сонця, що за вікнами її кімнати ховалося десь за Дніпром. Голова їй боліла й видавалася такою важкою, що вона навіть не змогла її підвести – відразу впала на набиту пухом подушку й застогнала. Й у ту ж мить, мовби він був чатував за дверима, до кімнати увійшов Петро. Відчуваючи, як серце заповнює

вдячність, Лора з ніжністю дивилася на свого рідного лише за мамою брата, котрий так опікувався нею ще з дитинства.

Вродливе лице Петра осяялося слабкою усмішкою.

– Ти прокинулася.

Лора лиш поморщилася у відповідь.

– Так... Але в мене страшно паморочиться в голові.

Петро наблизився до ліжка.

– Це певне тому, що ти майже нічого не їси... Але я можу викликати лікаря, нехай він тебе огляне...

Лора вжахнулася.

– Ні, що ти... Не потрібно лікаря...

Петро хитро примружився.

– Тоді ти маєш неодмінно щось попоїсти...

– Добре.

Вона повечеряла без особливого бажання двома куснями холодної запеченої курятини та шматочком сиру, запила все те склянкою густого молока й зітхнула.

– Схоже, я таки трішки зголодніла.

Петро гмикнув.

– Хто б сумнівався. А тепер тобі потрібен відпочинок, бо ти ж цих ночей майже не посинала, не вистачає, щоби ти ще захворіла. Наталі зачула, як пліткарки на цвинтарі перешіптувалися об тім, що донька Войтовича, схоже, що зовсім розумом пошкодилася, бідненька... – Петро роздратовано майнув сильною рукою. – Здогадуюся, що початок цим перемовинам могла покласти лиш Ларіонівна, хоча Наталі мені в тім і не зізнається.

Лора співчутливо поглянула на брата. Петро з красунею Наталі Мариновською побрався за великого кохання, котре було від першої хвилини їхнього знайомства взаємним та міцним. Наталі походила з родини заможних та пихатих міщан і за матінкою мала в родичах ще й дворян. Її амбіційна та гордовита мати, надзвичайно пишаючись виключною вродою доньки, котра мала волосся світленьке, а очі рідкісного темно-зеленого, мов ті смарагди, кольору й личко мов

намальоване, мріяла про щонайкращу партію для доньки, не раз промовляючи, що її Наталуся варта коли не князя з блакитного забарвлення крові, чи хоча б графа якого, або ж на крайній випадок спадкоємця великих статків. Дізнавалася все щось, нишпорили й вишукувала, й до столиці разів зо три возила свою красуню, й віднайшла для неї таки князя... Й нехай, що удівець, майже п'ятдесяти літ, що мав дорослого сина – так то ж князь з десятком маєтків та досить-таки привабливою зовнішністю. Й він дуже уподобав Наталі, й пані Мариновська ледь не в кожній вітальні Кременчука погордливо розповідала об тім, що дуже скоро заробиться її донька княгинею Власовою й переїде до столиці, назавжди вже полишивши тихий Кременчук.

Наталі ж відмовчувалася й подивлялася незрозуміло.

А потім втнула нечувану річ...

Зустріла безродного Петра Бурка, закохалася в нього й вийшла заміж, відмовившись від того князя Власова, відмовившись від батьківського благословення й відбувши з рідного дому полишена спадку, полишена навіть родини. Мариновські відмовилися від непокірної доньки, позбавивши спадку, й навіть зустрічаючи де в місті молоду пані Бурко, Мариновські відвертають від неї свої пики з таким виразом, що бідолашна Наталі, як не намагається приховати біль, а все ж зачинається після того у своїй кімнаті й з'являється з неї з почервонілими очима. Петро сприймає все то досить болісно й тільки мовчки хмуриє чоло, коли побачить де в місті пані Матрону Ларіонівну Красовську, родичку Мариновських, котра особливо гостро та нестримно засуджує що Наталі з Петром, що взагалі всіх Войтовичів.

За декілька хвилин Петро пішов, а Лора вмостилася зручніше на ліжку, пообіцявши братику спробувати поснути. Але поснути не могла, як не намагалася. Щось непокоїло її, полишувало спокою, і знала добре, що непокоїть...

...Те, що почалося після того, як батько покинув удовицю Матвієву.

Судомливо захопивши повітря, Лора деякий час лежала нерухомо, мов зацепивши, й намагалася не згадувати зовсім того, що наполегливо й нахабливо прохалося до пам'яті, що холодною й слизькою змією заповзалось до думок. Намагалася не згадувати того, що змінило її життя, перетворило її з життєрадісної й веселої панночки Лорочки Войтович на ось це істеричне, похмуре створіння, про котре вже містом покотилися перемовини, що воно божеволіє.

Одним різким порухом Лора відкинула ковдру й звелася на ноги... Засвітила лампу й почала ходити кімнатою, як і декілька ночей перед цим, неспроможна поснути й витримувати більш того, що повертала до свідомості пам'ять. Кімнату її м'яко та ненав'язливо освітлювало жовтувате світло лампи, полишаючи кутки в загадковім затемненні. Прошвендявши декілька хвилин, Лора раптом зупинилася, відчувши незрозумілу тривогу, а потім наблизилася до великого дзеркала, котре мало овальну форму й гарний малюнок дерев'яної рами. Дзеркало це мало бути завішеним сорок днів по батьковій смерті, але вони з Петром не дотримувалися цього забобону. Вдивилася пильно й безмигню у власне відображення...

А потім почула за спиною знайомий тихий голос:

– Лоро... Лорочко...

Голос батька!

Лора напружилася й забула навіть про те, що має дихати.

Деякий час у кімнаті було тихо... Надзвичайно, пронизливо, настільки тихо, що Лора чула власне дихання – таке, що враз заробилося важким та оглушливим, мовби почала їй дошкуляти хвороба легенів чи ще щось. Вона не оберталася, просто не могла примусити себе до того, аби ж обернутися...

Голос за спиною почувся знову.

Й пролунав він геть поряд – видавалося, що прямо за лівим плечем.

– Моя найкоханіша...

Лора похолонулася... відчуття присутності батька в кімнаті було настільки сильним, що вона геть не сумнівалася в тім, що він цієї

миті стояв за її спиною, але обертатися не наважувалася. Тільки дивилася широко розплющеними й наповненими страхом очима на незворушну поверхню дзеркала, котре байдужливо й бездушливо відображало в жовтуватім світлі її власну постать у довгій нічній сорочці з білої бавовни, поцяткованій мереживом та блакитним вишиванням на горловині та рукавах. Бачила густе й гарне своє вогняне волосся, що наче полум'я струменілося по плечах, бачила лице своє бліде та з темними колами під очима, котрі позначали своєю появою ті безсонливі ночі. Вона вперто вп'явалася поглядом у своє обличчя, аби тільки не поглянути туди – собі за спину.

Бо поглянувши, вона побачить...

Побачить постать батька.

Побачить його лице, як бачила його в соборі під час відспівування.

Але ж там поряд були люди, а зараз...

За спиною знову тихо прошелестілося:

– Лоро... Моя найкоханіша...

Лора відчула, як від жаху здіймаються на руках оголених короткі волосинки, але обертатися або ж дивитися собі за спину так само відмовлялася. Стояла нерухомо перед дзеркалом, а уява її вже оживалася й малювала дивну й неможливу картину того, як минеться одна хвилина, за нею інша, потім, можливо, ще декілька, й руки батька вхоплять її за плечі – ті руки, котрі вона бачила востаннє складеними в нього на грудях і пальці котрих тримали прикрашений коштовностями церковний хрест. І дотик їхній виявиться до неможливого холодним, крижаним дотиком мерця, того, хто зараз ніяк не міг знаходитися за її спиною й кого було поховано й засипано декількома метрами масної, чорної землі там – за містом, на кладовищі поряд його батьків.

Але він був зараз поряд...

Вона відчувала його присутність.

Чула його тихий голос.

Знала, що він бажає зараз, аби вона обернулася.

Й поглянула в його очі...

Порожні, холодні очі мерця!

Лора відчула, як холод крижаною хвилиною охоплює тіло.

Й батьків голос... був уже так близько...

– Лоро... Моя найкоханіша...

Вона так напружилася, очікуючи холодного, крижаного дотику батькової руки, що в неї заболілося все тіло, а потім узагалі не витримала тої напруги й страху, що оплутав тіло та свідомість...

Тихо зітхнувши, впала на килим поряд дзеркала.

Знепритомніла...

Знепритомніла вже вкотре за добу.

А прийшла до тями так само різко, як і втратила свідомість.

Можливо, отямитися їй змусило те, що вона змерзлася на долівці. Незважаючи на те, що за вікном стоялося тепле українське літо, ночі видавалися прохолодними, й Лора, лежачи на долівці в одній сорочці, змерзлася. Розплющила очі й лежала декілька хвилин непорушно, бездумно дивлячись на освітлену жовтуватим світлом кімнату... а перед очима наче туман клубочився, й почувалася вона якось дивно, голова боліла й паморочилася, й Лора спочатку нічого не пам'ятала з того, що було перед тим, як вона знепритомніла. А потім пам'ять повернула ту хвилину жаху та страху, коли почала вона відчувати поряд присутність батька, чути тихий його, вкрадливий голос у себе за спиною, й затрусилася тілом, мов у лихоманці. Сіла повільно, з острахом занишпорила поглядом по кімнаті, натикаючись перестрашено на темні кутки... й здригаючись усім тілом, мовби саме там забачувала батька.

Уже мертвого й похованого батька.

– Так, він мертвий. І похований поряд дідуса з бабусею, – прошепотіла вона, намагаючись заспокоїти саму себе й відчуваючи, що таки успіху в цій їй геть бракує. Не відчувала спокою й близько, а ще ж змерзлася, тому змусила себе повільно звестися на ноги й підійти до лампи, аби посилити освітлення. Тільки тоді дозволила собі оглянути кімнату, пересвідчитися в тім, що батько не зачаївся десь у кутку, у такому місці, де вона не могла помітити його, коли

сиділа на долівці. На щастя, кімната її, мебльована дорогими меблями червоного дерева з золотавого кольору обшивкою, була порожньою.

Геть порожньою.

Ані привида, ані живої людини.

Та все ж Лору то не заспокоїло... Продовжуючи дрижати від холоду, вона сіла на ліжко й вкрилася ковдрою. Але спати навіть не збиралася, тому що знала, що все одно не посне. Й просто сиділа, утупившись поглядом у жовтуватий вогник лампи. Вона не розуміла, що з нею взагалі відбувалося, певно, вона справді втрачала розум, божеволіла й пані Красовська мала в цім рацію... Можливо. Але зараз, у цю нічну годину, коли весь будинок і все місто спалися – вона відчувала дивну байдужість від думки, що можливо дійсно втрачає розум. Та навпаки... божевілля видавалося їй порятунком... Порятунком від того, чого не мало бути й що мала би вона забути, але не могла.

До самого ранку не заплющила очей.

А о восьмій ранку покоївка постукалася в двері, майже пошкрябалася в них, мов те кошеня, потім просунула допитливу голівку, певне, що остерігаючись порушити сон молодій господині, й вдивовано закліпала, побачивши загорнуту в ковдру Лору, котра непорушно сиділа на ліжку.

Покликала несміливо.

– Панночко...

Лора обернула до неї бліде лице, поглянула байдужливо.

– Так?

Мотря ще разів зо три вдивовано кліпнула очима.

– Там... там панночка Сара В'ячеславівна прийшли.

Лора поморщилася... Менш за все їй зараз бажалося зустрічатися з кузиною, але вона все ж звелася на ноги, котрі видавалися слабкими, продовжуючи горнутися в ковдру, й промовила, зітхнувши так важко, мовби мусила вдруجه ховати батька:

– Мотричко, допоможи мені одягнутися.

2

– Я прийшла поговорити про спадок.

Лора не встигнула ще переступити порога вітальні, як Сара промовила до неї ці слова.

Вона стояла перед портретом молодого подружжя Войтовичів і з появою Лори обернулася з рішучим і ледь не войовничим виразом на своєму вродливому обличчі, й замість привітання зустріла бліду, невиспану Лору цими словами.

Лора увійшла до вітальні, кинула на кухню байдужливий погляд і запиталася, можливо, занадто різко, несподівано різко навіть для самої себе:

– Це так важливо зараз?

Сара задерла голову.

– Важливо... Гадаєш, що я дозволю тобі спокійно мене обікрати?

Лора зітхнула.

– Та хто ж тебе обкрадує?

– Ти...

– Саро, я вже говорила тобі, що ми повернемося до цієї розмови після того, як буде оголошено заповіт батька.

Почуваючись украй погано після безсонливої ночі та незрозумілого видіння батька, голос котрого чи вчувався її уяві, котра заробилася хворобливою, чи ж справді лунався за її спиною, Лора повільно підійшла до невисокого диванчика й опустилася на нього... Сара пильно й допитливо вивчала її з хвилину, потім замислено промовила:

– Маєш хворобливий вигляд.

Лора кволо майнула рукою.

– Я погано спала цю ніч.

На пухких вустах Сари з'явилася незрозуміла усмішка.

– Й тільки цю?

Лора змовчала, неприязно поглянувши на кухню. Не мала бажання розмовляти з Сарою про це, та хіба ж ту коли обходили чії бажання, окрім власних? Лора знала й відчувала, що кухня не відступиться від неї зараз, увіп'ється в загривок і не відпустить, поки не отримає свого. Й не те, щоб Лора жадобилася й не бажала ділитися з кухнею – зовсім ні. Вона просто хотіла дізнатися останню волю батька, викладену в заповіті. Та й не мала зараз сил розмовляти про такі справи. До того ж на одинадцяті вони з Петром мали їхати до в'язниці, аби зустрітися з мамою.

Сара зіщулилася.

– Що мовчиш? Намислюєш, як краще мене обікрати?

Лора втомлено зітхнула.

– Ні... Мені на одинадцяті дозволено побачення з мамою.

Сара досить презирливо пихнула.

– Навіщо тобі побачення з убивцею?

– Моя мама не вбивця!

В одну мить зірвавшись на ноги з диванчика й відчувши раптом несподівану хвилю сили, Лора посталася перед Сарою розгніваною й збудженою, з незнайомим для себе темним вдоволенням побачивши страх у гарних очах кухні.

Сара навіть відступилася від неї на два чи на три кроки назад.

– Безглуздо захищати вбивцю, – все ж таки крапнула вона отрутою, викликаючи словами цими потужну й яру злість у втомленої безсонням та пережитим Лори. Вона відчула в собі несподівано гостре бажання кинутися на цю жінку, котра з таким призорливим виглядом ображала матінку... Її нещасну, страждальну й таку добросерду матінку, однієї лиш тіні котрої не була варта сама Сара... Лора вже й руки була простягнула... Аби що? Невже для того, аби кинутися-таки на кухню, вчепитися тій у пасма довгого темного волосся, прибраного зараз у гарну зачіску, вп'ястися нігтями в це обличчя, котре насміхалося з її матінки...

Й чомусь поглянула на двері.

Й застиглася, незграбно й недоречно піднявши тремтячі руки.

На порозі вітальні стояв Олександр де Варан...

Його пильні сірі очі дивилися на неї з незрозумілим виразом.

Враз застидавшись та мов отямившись, Лора опустила руки, й вони безвільно впалися до спідниці її чорної сукні. Опустила очі, чомусь безсила витримати той погляд ледь знайомого чоловіка. А Сара вже радісно скрикнула й засяялася вся, полинула до нареченого. Лора мовчки спостерігала за тим, як кузина підпливає до француза, пурхає в його обійми, мов та пташина, лащить до нього лагідною кішечкою, потираючись щокою об чоловічу виголену щоку... й розуміла, що їй украй неприємно все то бачити, неприємно дивитися на ці ніжності між Сарою та цим чоловіком, погляд сірих очей котрого був для неї дивно хвилюючим.

Сара відкопилила нижню губу.

– Чому ти прийшов, любий?

Де Варан посміхнувся.

– Скучився.

– Я б не хотіла, щоб ти з'являвся у цьому домі, – наполегливо промовила Сара Войтович, і Лору здивували її слова. Де Варана це, схоже, теж здивувало, та він змовчав, просто поцілувавши наречену в чоло, й відсторонив її, м'яко взявши за плечі. Пройшов до вітальні дому Войтовичів, й Сарі полишилося, невдоволено позиркнувши, плутатися за ним слідкома. Лора ж продовжувала стояти нерухомо, й дивилася вона вже не в ті сірі очі, погляд котрих так хвилював її невідомо з якої речі, а на його темне волосся, на широкі плечі, та зрештою ж на Сару – але тільки не в ті очі, погляд яких бентежив і непокоїв. Він наближався до неї повільно та невпинно, наче той хижак, що підбирається до своєї здобичі, а вона навіть поворушитися не могла під силою його прямого, пильного та незмигного погляду, й погляд очей її, що продовжував бігатися, усе натикався на невдоволене, напружене лице Сари, котра сторожко й ревниво спостерігала за його наближенням до Лори. Примхливий вираз ображеної дитини з'явився на її вродливім лиці й не бажав зникатися – та вона ж позиркувала так, мовби Лора крадовила в неї

нахабливо спадок діда Романа, а не просто дивилася на чоловіка, котрий був їй лиш нареченим, але ж ніяк ще не мужем вінчаним...

Лора здригнулася, коли де Варан зупинився біля неї.

– Мадемуазель Лоро...

Голос його глибокий бентежив її так само сильно, як і погляд, і вона не могла зрозуміти, чому ж реагує так на близькість цього чоловіка – саме на його близькість, а не когось іншого. Й вона боялася... невідомо чому боялася цього неспокою, недоречного і не потрібного, тому що цей чоловік був нареченим її кузини й через деякий час заробиться мужем Сари, належним їй одній.

Дивилася на нього мовчки, не спроможна й слова вичавити.

В сірих очах з'явилася тривога.

– Мадемуазель Лоро, з вами все гаразд?

Дівчина змусила себе нарешті розтулити рота:

– Так... вибачте... я погано спала вночі.

– Розумію, – відгукнувся він досить співчутливо. Потім, мов не втримавшись від дивної потреби доторкнутися до Лори, де Варан простягнув до неї свою сильну долоню й узяв її слабку праву ручку, що висіла безвільно... Й дотик його теплої долоні змусив її здригнутися й затріпотіти... Погляд наполегливих сірих очей перехопив її погляд, піймавши у свої тенета... – Тримайтеся, Лоро, тримайтеся. Я не так давно втратив батька, тому добре розумію ваш біль...

Лора враз закам'яніла.

– Ви не зможете мене зрозуміти!

Де Варан важко зітхнув.

– Лоро...

– Ніхто! Ніхто не зможе мене зрозуміти, – голосно, майже істерично вигукнула Лора, висмикнувши руку з теплих пальців де Варана й відступаючи від нього настільки далеко, наскільки то було можливо у просторі вітальні. Опинившись біля вікна, вона поглянула на де Варана несподівано гостро й майже вороже: –

Гадаю, пане де Варан, вам краще буде піти, поки ваша наречена не захлинулася ревностями.

Сара погоршливо задерла голову.

– Алексе, любий, ходімо й справді. Ти ж бачиш, що моя кузина поводить ся мов та божевільна... Недарма ж люди на цвинтарі говорили...

Лора зіщулилася.

– Що вони говорили?

– Що ти збожеволіла!

Лора пропекла кузину поглядом.

– А ти з того й радієш?

Сара спокійно перенизала плечима.

– Ну, скажімо так – я не здивована... Ти ж завжди, ще з самого дитинства була досить дивакуватою й...

Лора перемінилася лицем.

– Геть із мого дому!

Сара так покривила лице, мов була кислиць закуштувала.

– Це дім мого любого дядечка...

– Твій любий дядечко лежить у землі за містом, і тепер цей будинок належить мені, – холодним і тремтячим, незвичним для самої себе голосом промовила Лора, відчуваючи дивне збудження та наче напад незрозумілої люті. – І я більш не бажаю бачити тебе у своїм домі, тому забирайся геть!

Сара відповілася зневажливим поглядом.

– Та ми підемо – не нервуйся ти так, бо ще до божевільні зачинають, – насмішковано, недобре відгукнулася вона й потягнула нареченого до дверей. Лора ж на де Варана вже навіть погляду не кинула, мов потерпаючись від страху того, що лиш ще один тільки погляд на нього виявиться для неї останньою тою краплею, що ще тримає її свідомість у межах здорового глузду й спокою, й вона просто вибухне... або ж і справді збожеволіє, потішивши цим не тільки пліткарок міста, а й власну кузину. Але погляд де Варана на собі все ж відчувала й страждала від недоречного, несподіваного й

гострого бажання того, аби він полишився, а ось Сара пішла б геть і ніколи більш не з'являлася що в домі цім, що поряд цього чоловіка.

Марне, незрозуміле й... божевільне бажання.

За Сарою та де Вараном зачинилися двері... Лора чула голос кузини, котра певне що засуджує її та чорнить перед своїм нареченим... а потім голос Сари віддалився й затихнув. Й Лора, наче той злодій, обережно підкралася до вікна вітальні, котре виходилося на ворота. Бачила, як ішли вони геть – струнка, гарна навіть у чорній сукні Сара та її високий і мужній наречений... Погляд усе линувся до його дужої постаті, потай, злочинцем милувався широкими плечима, прямою спиною та поставою, густим темним волоссям, що блищало під променями сонця. Й він уже біля воріт обернувся... Мов відчувши на собі той погляд її, що нехай і невільно та небажано для неї самої, а все ж голубив його. Важка штора з золотавого оксамиту не ховала її постаті, розсунута в різні боки, й Лора навіть відчула миттєве бажання відступитися, сховатися від тих очей, що дивилися на неї тепер від воріт... та все ж не зробила того. Полишилася стояти біля вікна, погордливо розправивши плечі...

Зрештою, вона ж таки Войтович.

Погляд сірих очей де Варана хвилював і непокоїв її навіть на відстані, що розділювала їх... Лора не ворушилася, навіть дихала через раз і відчувала, що ледь не вічність була би згідною так оце стояти, милуючись ним... просто милуючись навіть із відстані. Але Сара, чи то теж помітивши її у вікні, чи то з іншого приводу поцілувала його безсоромливо у уста... посеред днини та міської залюдненої вулиці. А потім потягнула геть за собою від будинку Войтовичів, звідки її вигнала Лора...

Дівчина відсахнулася нарешті від вікна.

Серце її щемілося від незнайомого, пронизливого болю...

Цей поцілунок Сари й де Варана.

Їхні обійми!

Далі вона й сама не розуміла, як усе трапилося.

Роздратовано зашипівши, Лора вхопила перше-ліпше, що потрапилося їй під руку, й жбурнула в протилежну стіну, в ті двері, за котрими зникнулися де Варан і Сара... Кришталева ваза наштовхнулася на двері з глухим ударом, а потім посипалася на долівку численними друзками... Проте Лора на тому не зупинилася, її руки вже тримали порцелянову панночку, чималеньку за розміром, котру батько подарував мамі... Панночка та теж полетілася до дверей слідкома за вазою, й знову зачувся глухий стук та бряжчання розбитого скла. За зачиненими дверима хтось закричав – тривожливо й занепокоєно, й двері стали відчинятися, але Лора не вгавалася... Чергова порцелянова дрібничка розтрощилася на друзки, цього разу, щоправда, вдарившись об стіну поряд дверей, а у проймі з'явилося бліде, перестрашене личко наполоханої Мотрі...

Вуста покоївки витисли вражено:

– Панночко...

Лора поглянула на неї геть дикими очима.

– Збожеволіла твоя панночка, Мотре, збожеволіла.

Й знову в стіну полетілася порцелянова дрібничка.

Мотря зойкнула й вибігла геть із вітальні.

Лора встиглася розбити ще двійко подібних речей, коли до кімнати забіг Петро з пополотнілим лицем.

– Лорочко...

Вона здригнулася від братового голосу, мов прокидаючись із важкого сну.

Петро зробив до неї декілька кроків.

– Лорочко... люба моя! Що з тобою?

Лора розгублено й трішки вдивовано поглянула на ще одну кришталеву вазу, котру вже тримала в руках, і на блідому її, але все ж таки гарному лиці з'явився незрозумілий і жалібний вираз.

– Я... я не знаю.

Петро продовжував м'яко наближатися.

– Тебе Сара образила? – запитався обережно й дивно, звертаючись до неї так, буцімто перед ним стояла не доросла,

струнка панночка, а мале дитя.

Або ж людина... котра божеволіє.

Лора задрижала всім тілом.

– Так...

– Бідна моя дівчинка... – Підійшовши нарешті до Лори, Петро простягнув до неї руки, розкрив обійми, й вона пішла в них – довірливо й просто, як робила то зовсім ще дитиною. Вона й зараз відчувала себе дитиною в рідних руках брата, таких надійних та теплих, і поступово та несподівана, незрозуміла й жахлива напруга, що оволоділася нею після візиту Сари й де Варана, – вона почала спадатися. Лора обм'якла в обіймах брата. Пальці її, що продовжували тримати кришталеву вазу, теж розслабилися, й ваза впалася до їхніх ніг і не розбилася.

Петро поцілував її вологу, спітнілу скроню.

– Я віднесу тебе нагору... тобі треба відпочинути.

Лора повільно похитала головою.

– Ні, не потрібно...

– Лоро...

– Все зі мною гаразд. – Вона казала неправду, обманювала брата й добре усвідомлювала те. Ні, з нею не все було гаразд, а щось таки відбувалося – щось темне й незбагненне, щось таке, чого вона сама не могла зрозуміти. Невже ж то вона й справді божеволіла? Напевне, що так. Бо як же ще інакше, як не божевіллям, було назвати те, що з нею коїлося? Видіння померлого батька, його голос за спиною у неї посеред глибокої ночі та оце раптове жбурляння речами...

Петро дивився на неї ніжно та співчутливо.

– Люба, я непокоюся за тебе... Ти б краще лікарю показалася, наш Федорович може порадити гарного фахівця...

Лора сіпнулася, відсторонилася від брата.

– Ні, не потрібно ніякого лікаря... Я просто втомилася останніми подіями й безсонням, а зранку ще й прийшла Сара і почала вимагати половину батькової спадщини...

– Здається, вона вже отримувала спадок...

– То був спадок її батька, а вона вимагає те, що було належно Войтовичам... – Лора поморщила лице. – Я нічого проти поділитися з нею не маю, але зараз ці розмови не до часу, до того ж ми маємо дочекатися оголошення заповіту татка.

Петро прокашлявся.

– Ти... ти справді налаштована віддати Сарі половину батькового статку? Та це ж, коли ти часом забулася, шалені гроші.

Лора зітхнула.

– Мені вистачить і половини. Справді вистачить. – Дивно, але вона відчувала, що вже майже заспокоїлася. – Не будемо зараз про це... Скоро їхати до мами, і я не хочу її хвилювати.

Петро зітхнув.

– А ось я менш би хвилювався й почувався би спокійніше, коли б ти проконсультувалася з фахівцем...

– Добре, я, можливо, зроблю так, як ти наполягаєшся, але тільки тоді, коли зі мною трапиться знову щось подібне...

Петро полегшено усміхнувся.

– Вважай, що я упіймав тебе на слові.

Лора слабо усміхнулася йому у відповідь, ніжно поцілувала у виголену щоку, тихим шепотом подякувавши за те, що він у неї є – такий турботливий, надзвичайний брат. І пішла переодягатися й готуватися до візиту до мами. Поморщилася, побачивши друзки розтросчених нею речей, і враз спохмурніла.

Що оце відбувається з нею?

Що?

Через пів години вона була вже готовою до виходу. Чорна шовкова сукня з мереживними рукавцями та горловиною, полум'яне хвилясте волосся, зібране в косу, що обплітала вінком її чарівну голівку, було поховано під капелюшком з вуалеткою теж чорного мережива. Петро зауважив, що вона виглядає такою гарною й чорний колір їй дуже пасує до лица, й що сам він надзвичайно пишається тим, що його молодша сестричка є такою красунею.

Лора, котра від дитинства наслухалася від оточуючих слів про свою вроду, звиклася до них і сприймала їх завжди досить байдужливо, зараз чомусь зупинилася біля великого, на повний її зріст люстра, що було його припасовано біля вхідних дверей, поглянула на своє відображення й запиталася в Петра замислено й трішки мов невпевнено:

– Ти справді вважаєш, що я гарно виглядаю?

Петро усміхнувся.

– Ну звісно що так.

– І... і я є красива?

– Лорочко, ну звісно ж, ти дуже красива. Не розумію, звідки цей сумнів?

Лора слабо майнула рукою.

– То так... Прошу, не зважай на мене.

До в'язниці вони вирішили пройтися пішки – відстань була зовсім невеликою, але Лора майже відразу пожалкувала об тім. Пожалкувала в ту хвилину, коли почала вхоплювати на собі пожадібно-зацікавлені погляди перехожих. І щось було таке в тих поглядах, що Лора відчувала себе не надто затишно. Й зітхнула лиш полегшено, коли вони з Петром зайшли до приміщення й стіни невіленьницької захистили її від тої хворобливої людської допитливості.

Маму привели до невеличкої, вбогої кімнатки.

Лора стояла біля вікна з запиленим склом, коли двері тої кімнатки відчинилися й похмурий поліцейський увів пані Тетяну Іванівну Войтович. До очей Лори підступилися сльози, й вона кинулася вперед, тихо, тоскно видихнувши:

– Мамо!

Втомлені, згаслі очі пані Тетяни полинулися до неї поглядом.

– Лорочко!

Дівчина полинула в материні обійми, притулилася так міцно-міцно до рідної своєї, котру не бачила три дні, а видавалося, що в розлуці вже минулося щонайменше три місяці. Тетяна Іванівна за ці три дні

від смерті чоловіка змарнілася ще більш, схудлася що й лицем, що й тілом, і без того вкрай тендітним. Бліда, з утомленим поглядом мов і неживих, але все ще гарних темно-синіх очей, вона стояла перед Лорою наче те дерево струнке, якому буревій зламав і потрощив гілля, пташиною, котру негода хоча й залишила живою, та все ж забрала з собою щось невидиме, але таке важливе. Мама рухалася, говорила своїм теплим та ніжним голосом, дивилася на них із Петром своїми чудовими синіми очима, але щось у ній наче вмерлося, пішло назавжди разом з батьком. Лора з болем та жалем вдивлялася в лице мами й відчувала, як горло затискає судомина... Мама не мала тут знаходитися, не мала страждати, сидіти зачиненою, мов та злодійка, бо ж не є нею... будь-хто інший, та навіть вона сама була злодійкою, тільки ж не мама...

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

ДАРИНА ГНАТКО

Лора

Історія одного
божевільця

Золота письменниця
України